

**Commissie van Toezicht Uitzettingen
Koninklijke Marechaussee**

Toepassing van geweld door
de KMar bij uitzetting
vreemdelingen

Onderzoek naar aanleiding van
uitzendingen van Netwerk

Utrecht, 23 juli 2007

GM23/006 rapport

Inhoud

1 Inleiding 3

- 1.1 Uitzendingen Netwerk in oktober 2006 3
- 1.2 Onderzoeksvragen 3
- 1.3 Opbouw rapport 4

2 Context werkzaamheden KMar 5

- 2.1 Humane uitzetting en toepassen van geweld 5
- 2.2 Geweldbeïnvloedend gedrag van betrokkenen 5
  - 2.2.1 Vreemdelingen 6
  - 2.2.2 Escorts 6
  - 2.2.3 Crew vliegtuig 7
  - 2.2.4 Immigration officers 8
- 2.3 Interactie 8

3 Bevindingen uit de interviews 9

- 3.1 Gesprekken met escorts 9
- 3.2 Overige gesprekken 12

4 Conclusies 15

- 4.1 Feitelijk gebruik van geweld 16
- 4.2 Dwangmiddelen voor en na 2004 17
- 4.3 Veranderingen in het uitzettingsproces 20
- 4.4 Verschillen in geweldsinzet tussen individuele en groepsuitzettingen 21

5 Aanbevelingen 23

Bijlage 1: Commissie van Toezicht Uitzettingen KMar 26

Bijlage 2: Opdracht CKMar & Reactie Commissie 27

Bijlage 3: brief Tweede Kamer der Staten Generaal 31

Bijlage 4: Plan van aanpak onderzoek 33

Bijlage 5: Vragenlijst 39

Bijlage 6: Beschrijvingen organisatie en werkwijze KMar bij uitzettingen 42

Bijlage 7: Cijfers over uitzettingen 53

Bijlage 8: Toegepaste afkortingen 55

Bijlage 9: Geraadpleegde documenten 56

1 Inleiding

1.1 Uitzendingen Netwerk in oktober 2006

Dinsdag 10 en donderdag 12 oktober 2006 heeft het actualiteitenprogramma Netwerk aandacht besteed aan het uitzetten van vreemdelingen door de KMar. Volgens de in Netwerk getoonde beelden zou de KMar zich bij individuele en groepsuitzettingen (per charter) schuldig maken aan het toepassen van structureel, buitensporig geïmproviseerd geweld bij het uitzetten van vreemdelingen. Meestal gaat het dan om uitgeprocedeerde of illegaal in Nederland verblijvende asielzoekers die per vliegtuig naar het land van herkomst moeten worden uitgezet. De uitzendingen hebben veel commotie veroorzaakt.

De Commandant van de KMar heeft aan de Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee¹ (hierna: de commissie) gevraagd om onderzoek te verrichten naar de getoonde beelden en gestelde beweringen in de uitzendingen van Netwerk. Het waarheidsgehalte moet worden vastgesteld².

De Netwerkuitzendingen hebben ook aanleiding gegeven tot vragen in de Tweede Kamer aan de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie en de Minister van Defensie. Voor de beantwoording van deze vragen heeft de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie aangegeven het rapport van de commissie af te wachten³.

Het onderzoeksrapport is op 23 juli 2007 door de commissie aangeboden aan de Commandant van de KMar.

1.2 Onderzoeksvragen

De commissie is onafhankelijk en bepaalt in beginsel zelf haar onderwerpen en werkwijze.⁴ De commissie heeft zich hier niet willen beperken tot een onderzoek naar het mogelijk gebruik van ongeoorloofd geweld zoals weergegeven in de Netwerkuitzendingen. Zij rekent het zelf tot haar taak de aanleidingen en oorzaken van geweldsinzet bij uitzettingen te inventariseren en aanbevelingen te doen over een vermindering daarvan. De kans op ongeoorloofd geweld zal daarmee naar opvatting van de commissie verder kunnen afnemen. Het onderzoek moet dus het waarheidsgehalte vaststellen van het in de uitzendingen getoonde geweld en voorts moet het onderzoek inventariseren welke factoren en omstandigheden de geweldsincidentie beïnvloeden.

Ter voorbereiding van het onderzoek heeft de commissie enkele verkennende gesprekken gevoerd met personen die niet direct betrokken zijn in het uitzettingsproces maar wel op de hoogte zijn van de aanpak en werkwijze. Op basis van de gesprekken, een analyse van de taken van de KMar bij uitzetting en de bijhorende ambtsinstructie voor de Politie, Koninklijke

¹ De Commissie houdt toezicht op: "de handelingen, andere dan rechtshandelingen, waaraan vreemdelingen die door de KMar worden uitgezet bij hun uitzetting worden onderworpen en de verzorging, veiligheid, bejegening en het vervoer van vreemdelingen vanaf het moment dat zij aan de KMar zijn overgedragen ter uitzetting uit Nederland".

² Zie Bijlage 2

³ Zie Bijlage 3; brief van 19 oktober 2006, kenmerk 5448080/06 DVB

⁴ Zie voor de samenstelling van de commissie Bijlage 1

Marechaussee en Buitengewoon Opsporingsambtenaar (hierna ambtsinstructie) en werkinstructies heeft de commissie een aanpak ontwikkeld en vastgesteld¹ die de basis is geweest voor het onderzoek.

Voor het onderzoek heeft de commissie zich laten bijstaan door bureau Andersson Elffers Felix.

De commissie bedankt de leiding van KMar Schiphol voor de tijdige aanlevering van informatie ten behoeve van het onderzoek en voor de open communicatie gedurende de onderzoeksperiode.

1.3 Opbouw rapport

Hoofdstuk 2 schetst een context van de werkzaamheden van de KMar vanuit een invalshoek van partijen die bij uitzettingen rechtstreeks of indirect zijn betrokken. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de bevindingen die zijn ontleend aan de gehouden interviews met medewerkers van de KMar en met derden die niet bij de KMar werken, maar wel getuige zijn van (onderdelen van) het uitzettingsproces. De commissie kiest ervoor om de bevindingen zoveel mogelijk "onbewerkt" te presenteren². Met niet meer dan een globale rubricering is het bij elkaar een authentiek relaas van veel betrokkenen over de grote spanning die zit tussen humaan uitzetten en het gebruiken van toegestaan en niet toegestaan geweld door de KMar als laatste partij in de uitzetketen. De conclusies die de commissie trekt over het getoonde geweld in de uitzendingen staan in hoofdstuk 4. Daarbij wordt stilgestaan bij het verschil in individuele- en groepsuitzettingen. De aanbevelingen van de commissie gericht op terugdringing van het gebruik van geweld staan in hoofdstuk 5.

In bijlage 1 staat de samenstelling van de commissie. In bijlage 2 is de opdracht van de CKMar en het antwoord van de Voorzitter van de Commissie van Toezicht Uitzettingen opgenomen. Bijlage 3 bevat de brief van de minister aan de Tweede Kamer. De wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd staat in bijlage 4. In Bijlage 5 is de vragenlijst opgenomen, die ter ondersteuning van de interviews was opgesteld. Bijlage 6 geeft een feitelijke beschrijving van de organisatie en werkwijze van de KMar bij uitzettingen. Bijlage 7 geeft een beknopt statistisch overzicht met betrekking tot de uitzettingstaken door de KMar. De bijlagen 6 en 7 zijn op correctheid gecheckt door de KMar. Een lijst van gebruikte afkortingen in dit rapport is opgenomen in bijlage 8. Tenslotte bevat bijlage 9 een lijst van geraadpleegde documenten.

¹ Zie bijlage 4 voor een toelichting op de onderzoeks aanpak.

² In essentie is alleen gelet op de waarborging van anonimiteit van de bronnen

2 Context werkzaamheden KMar

2.1 Humane uitzetting en toepassen van geweld

De opdracht aan de KMar is om illegale en niet tot Nederland toegelaten vreemdelingen op een humane wijze uit te zetten. Deze opdracht is niet zo moeilijk te vervullen voor vreemdelingen die hun uitzetting accepteren. Op een totaal van 9962 was dit in 2006 voor 84% van de uitzettingen door de KMar het geval. Medewerkers van de KMar begeleiden de vreemdelingen naar de gate op Schiphol en wachten tot de deuren van het vliegtuig gesloten worden. Deze uitzettingen verlopen zonder noemenswaardige problemen.

Anders ligt het voor vreemdelingen die de uitzetting niet accepteren. Deze vreemdelingen worden begeleid uitgezet door de KMar. In 2006 waren dat 1351 vreemdelingen. Er wordt gekozen voor begeleid uitzetten als de vreemdeling aangeeft niet vrijwillig te willen vertrekken, of als de escortcommandant (de verantwoordelijke functionaris bij een begeleide uitzetting) verzet van de vreemdeling tegen de uitzetting verwacht. Verzet kan zich op verschillende manieren uiten, waaronder obstructie (bijvoorbeeld verscheuren ticket), het dreigen met of toepassen van fysiek geweld tegen de escorts, ordeverstoring door verbaal geweld, of zelfverwonding tot aan dreigen met zelfmoord. De KMar mag bij verzet geweld toepassen om de vreemdeling onder controle te brengen. Het onder controle brengen van de vreemdeling kan nodig zijn voor de bescherming van omstanders, de escorts zelf of de zelfbescherming van de vreemdeling. Het uiteindelijke doel van het onder controle brengen van de vreemdeling is om uitzetting mogelijk te maken. In de ambtsinstructie is aangegeven wat de escorts daarbij wel en niet mogen en over welke dwangmiddelen zij beschikken (voor een overzicht zie tabel 2 in hoofdstuk 4).

Verzet van de vreemdeling kan tot heftige taferelen leiden. Vreemdelingen die ten koste van alles uitzetting willen voorkomen zijn bereid ver te gaan. Boze en wanhopige mensen die zich verzetten kunnen bovendien ongemeen sterk zijn. Het onder controle brengen van de vreemdeling kan dan ook gepaard gaan met veel geweld, hetgeen tot op zekere hoogte ook geoorloofd is volgens de richtlijn. De commissie is er zich van bewust dat dergelijke gebeurtenissen door veel burgers niet geassocieerd zullen worden met een humane uitzetting. Gebruik van geweld en humane uitzetting staan op gespannen voet met elkaar. Bedacht dient te worden dat de KMar de sterke uitvoeringsarm van de rijksoverheid is. De geldende wetten zoals opvatting van de politiek over de verkrijging van het verblijf, de uitspraak van de rechter bepalende dat de betrokkene niet langer legaal in Nederland verblijft en de wettelijk vastgestelde ambtsinstructie zijn de harde randvoorwaarden die de Nederlandse Staat aan de escorts van de KMar oplegt bij de uitvoering van hun taken.

2.2 Geweldbeïnvloedend gedrag van betrokkenen

Bij het uitvoeren van hun taken kan het voorkomen dat in een proces van actie-reactie de grens van geoorloofd geweld door de escorts wordt overschreden. Van belang is om op de kritische momenten in het uitzettingsproces te bezien hoe de betrokken partijen zich gedragen. Hierna een opsomming van de belangrijkste partijen.

2.2.1 Vreemdelingen

Achtergronden verzet vreemdeling

Verzet van de vreemdeling is erop gericht om de uitzetting te voorkomen. Indien de KMar er niet in slaagt de vreemdeling bij de derde poging uit te zetten dan wordt de vreemdeling door de IND in beginsel 'geklinkerd', oftewel, ergens in Nederland op straat achtergelaten. Dit laatste betekent in de praktijk dat de vreemdelingen in de illegaliteit verdwijnen. Vreemdelingen die zich 'berekennend' verzetten verkiezen de illegale status in ons land boven terugkeer naar eigen land. Behalve economische perspectieven kunnen ook onbegrip en angst leiden tot verzet tegen uitzetting. Onbegrip ontstaat bij onduidelijkheid over de status van de vreemdeling. Bij sommige beslissingen van de rechter kan de vreemdeling nog in beroep gaan. Dit beroep hoeft van de rechter niet altijd in ons land te worden afgewacht. Uitzetten door de IND is in dat geval legitiem. Vreemdelingen weten of begrijpen dit veelal niet. Voor de escorts van de KMar is dat in het stadium van uitzetten niet meer uit te leggen aan de vreemdelingen en dat zorgt voor onbegrip, boosheid en mogelijk fysiek verzet. Ten slotte kan voor asielzoekers die worden uitgezet de angst voor terugkeer naar eigen land reden zijn voor heftig verzet.

Stressverhogende factoren

De volgende factoren verhogen de stress bij vreemdelingen en hebben invloed op de wijze en mate van verzet:

- het niet tijdig informeren van de vreemdeling over de uitzetting. Het komt regelmatig voor dat vreemdelingen pas de ochtend van vertrek worden geïnformeerd. Zij hebben dan weinig tijd om in het Uitzet Centrum hun bagage te pakken, hun financiële zaken af te wikkelen en afscheid te nemen;
- lang verblijf in de bus van Dienst Vervoer en Ondersteuning (DVO) voordat zij worden afgeleverd bij de KMar. De KMar wil dat vreemdelingen maximaal drie uur voor vertrek worden afgeleverd. Uit logistieke overwegingen worden vreemdelingen door DVO soms al om 4 of 5 uur 's ochtends opgehaald terwijl de vlucht pas rond de middag is. Zij zitten dan urenlang in de bus zonder sanitaire mogelijkheden;
- het ontbreken van eten voor de vreemdelingen. Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) voelt zich er niet verantwoordelijk voor om eten mee te geven, terwijl noch DVO noch de KMar hiervoor voorzieningen heeft.

De bovenstaande stressverhogende factoren dragen er toe bij dat de vreemdelingen opgefokt bij de KMar aan kunnen komen.

2.2.2 Escorts

Motieven voor dit werk

De keuze van de medewerkers van de KMar om bij het Verwijdercentrum te werken brengt met zich mee dat zij escorteren bij het uitzetten van de vreemdelingen. De escorts uit de grensbewaking Schiphol hebben periodiek vliegweken maar kunnen aangeven geen escortwerk te willen verrichten. Grensbewakers die escorteren doen dit werk dus vrijwillig. Wat drijft deze medewerkers?

Het reizen speelt een rol. Het overblijven in het buitenland is een aantrekkelijke 'bonus' bij dit werk. Dit geldt zeker voor de vrijwilligers uit de grensbewaking. Voor medewerkers van het Verwijdercentrum ligt het genuanceerder. Voor een deel van oudere medewerkers is de glans van het reizen er wel vanaf.

De professionele uitdaging is voor veel escorts en zeker de escortcommandanten een belangrijke drijfveer in dit werk. De uitdaging is om de uitzetting zonder al te veel problemen tot een goed einde te brengen.

Prikkels die mate van geweld beïnvloeden

Tijdens het uitzetten zijn er prikkels voor de escorts die van invloed kunnen zijn op het toepassen van geweld. Prikkels die mogelijk geweld versterken:

- voor spugen en bijten door vreemdelingen zijn escorts bang, dit kan leiden tot reacties uit zelfbescherming;
- het ondersmeren met eigen ontlasting leidt tot irritatie bij de medewerkers van de KMar;
- het moeten werken in een moeilijke en beperkte ruimte, bijvoorbeeld in het vliegtuig;
- bij afbreken van de uitzetting het wegvallen van het verblijf in het buitenland. Dit kan het team er toe aanzetten de uitzetting door te zetten in plaats van af te breken;
- de gevoelde imagoschade voor de escortcommandant bij een mislukking van de uitzetting. Een machocultuur in het team kan een reden zijn nog 'even' door te zetten;
- druk vanuit de leiding om 'productiedoelen' te halen of een specifieke uitzetting te laten slagen.

Er zijn echter ook prikkels die tot matiging van geweld leiden:

- de bevrediging als het op het gemak stellen van de vreemdeling leidt tot een probleemloze uitzetting;
- een rustgevende omgeving bij ontvangst en het zorgen voor faciliteiten voor de vreemdeling (niet alleen roken en bellen, maar ook zorgen voor eten);
- toezicht door een meerdere die bij verwacht verzet door de vreemdeling de escorts begeleidt tot in het vliegtuig en alert is op reputatieschade voor de KMar;
- een onderlinge cultuur van elkaar kunnen aanspreken op ongewenst gedrag ongeacht rang en reputatie;
- de ogen en oren van derden, zoals personeel van Schiphol, het cabinepersoneel en passagiers. Veel passagiers beschikken over gsm's met ingebouwd fototoestel of ingebouwde video;
- acceptatie bij escortcommandant dat mislukking van een uitzetting geen schande is, maar een onvermijdelijk resultaat is van professioneel handelen en besluiten;
- sancties toepassen door de leiding bij het overtreden van de geweldsinstructies.

2.2.3 Crew vliegtuig

Escorts zijn in hoge mate afhankelijk van de opstelling van de bemanning van het vliegtuig. De bemanning van de vliegmaatschappij vormt voor de escorts een afbreukrisico, omdat zij de uitzetting kunnen afbreken. Dit is het geval indien:

- de captain of de stationmanager niet goed geïnformeerd is door hun eigen luchtvaartmaatschappij. Mede om die reden zal de escortcommandant contact zoeken met de crew in het crew-center of aan de gate. Doel is om onderling begrip te hebben over het te verwachten verzet en de tolerantiegrens van captain c.q. de purser;
- de bemanning geïrriteerd is door eerdere vertragingen of ander ongemak;
- dwangmiddelen worden ingezet die de betreffende luchtvaartmaatschappij niet toestaat. De luchtvaartmaatschappijen volgen in de regel de voorschriften van de eigen overheid. De KMar volgt die in de regel nauwgezet;
- de werkrelatie tussen KMar en de betreffende luchtvaartmaatschappij verstoord is;
- de passagiers in het vliegtuig zich solidariseren met de vreemdeling. Dit komt voor op bestemmingen in West-Afrika.

2.2.4 Immigration officers

Het sluitstuk van de uitzetting is de acceptatie van de vreemdeling in het land van herkomst. Daarbij zijn escorts afhankelijk van de immigration officers ter plaatse. Als vreemdelingen niet worden geaccepteerd wordt de vreemdeling weer mee terug genomen. De volgende factoren kunnen de acceptatie van de vreemdeling bemoeilijken:

- het ontbreken van deugdelijke papieren. Naar Afrikaanse landen is wel eens de gok genomen door vreemdelingen uit te zetten met een EU Laisser Passer. Sommige landen accepteren die wel, anderen niet;
- als steekpenningen verwacht worden. Andere Europese landen betalen immigration officers wel. Dat is lastig als zij op dezelfde vlucht zitten als de escorts van de KMar. In het verleden wilde een fles whisky wel helpen. Het beleid van de KMar is strikt: het mag niet;
- een slechte werkrelatie met de autoriteiten ter plekke. Kennen en gekend worden is belangrijk.

2.3 Interactie

Als vreemdelingen zich fysiek verzetten tegen uitzetting is geweld van kant van de KMar-medewerkers onvermijdelijk, gegeven de opdracht die zij hebben gekregen. Hoe heftiger het verzet hoe meer geweld van de KMar-medewerkers nodig is om de vreemdeling onder controle te krijgen en te houden. Heftig verzet van de vreemdeling kan rationeel gedreven zijn, maar ook emotioneel. De vreemdeling kan daarbij ver gaan. Voor de vreemdelingen zijn er voor het gebruiken van geweld alleen de grenzen die zij zichzelf opleggen. De medewerkers van de KMar worden daarentegen in hun handelen beperkt door de regels in de ambtsinstructie en het risico van reputatieschade voor de organisatie. Zij mogen daarbij wel dwangmiddelen toepassen en hebben een getalsmatig overwicht ten opzichte van de vreemdeling. De mate van geweld die kan ontstaan is het gevolg van de interactie tussen vreemdeling en de KMar-medewerkers. In de machtsbalans tussen beiden 'mag' de vreemdeling meer maar 'kan' minder. Bij de medewerkers van de KMar is het omgekeerd: zij kunnen meer maar mogen minder.

Van de leiding van de KMar organisatie mag verwacht worden dat zij sturen op het verminderen van stressverhogende factoren bij vreemdelingen en op gedragsprikkelers bij KMar-medewerkers die de toepassing van geweld beïnvloeden. Het signaleren van het toepassen van ongeoorloofd geweld door de escorts – incidenteel of structureel - vraagt in de ogen van de commissie te allen tijde correctie door de leiding van de KMar.

Als er in de confrontatie stressverhogende factoren aan de orde zijn aan de kant van de vreemdeling én aan de kant van de escorts dan ontstaat er een klimaat voor toepassing van ontoelaatbaar geweld. De commissie kan niet uitsluiten dat ontoelaatbaar geweld – hoe betreurenswaardig dan ook – incidenteel voorkomt. Er zullen zich altijd situaties voordoen waarin sprake is van een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Hier is geen onderzoek voor nodig. De vraag waar de commissie zich over heeft gebogen is of niet-toegestaan geweld excessief is geweest en structureel voorkomt.

3 Bevindingen uit de interviews

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de gesprekken die de commissie heeft gevoerd weergegeven. Daarbij is onderscheid gemaakt in de uitkomsten van de gesprekken van de commissie met de escorts en die zij met derden heeft gevoerd. De conclusies die de commissie trekt na weging van de uitkomsten volgen in hoofdstuk 4.

3.1 Gesprekken met escorts

Hieronder worden de belangrijkste uitkomsten opgesomd uit de gesprekken met de escorts¹. In de gesprekken is gevraagd naar hun opvatting over de uitzending van Netwerk. Zonder uitzondering geven de escorts te kennen dat zij zich niet herkennen in het beeld dat wordt geschetst over de werkwijze van de KMar. Dit is niet de wijze waarop de KMar uitzettingen doet. Op de vraag of de door Netwerk getoonde methoden voorkomen wordt verschillend gereageerd:

- sommigen geven aan dat zelf niet te hebben gedaan of meegemaakt;
- veel escorts geven aan dat methoden als het gebruik van de deken bij het voorover drukken in het verleden wel is toegepast maar niet meer na het uitgevaardigde verbod in 2004;
- sommige escorts geven aan dat nog wel pijnprikkels worden toegepast om een met geweld protesterende vreemdeling tot bedaren te brengen.

Er is naar het oordeel van de escorts wel een belangrijk verschil voor 2004 en na 2004. De organisatie is geprofessionaliseerd en de huisvesting sterk verbeterd.

Met de escorts is verder gesproken over de wijze waarop uitzettingen worden voorbereid en uitgevoerd. Hieronder staan de bevindingen. De genoemde punten zijn meerdere malen, vaak in verschillende bewoordingen, door de escorts naar voren gebracht. De bevindingen zijn gerangschikt naar:

- toerusting van de escorts: opleiding en ervaring, en beschikbare dwang- en hulpmiddelen;
- uitzetting in de verschillende fasen van het proces: ontvangst vreemdelingen en verblijf op het Verwijdercentrum, boarding en vliegen, en aflevering vreemdeling en terugkeer.

Opleiding en ervaring escorts

Ervaringen escorts:

- beginnende escorts zijn soms erg jong (20 jaar). Jonge mensen missen niet alleen levenservaring, maar vaak ook gezag in het buitenland. Dit neemt niet weg dat er goede jonge escorts zijn, het is ook een kwestie van karakter en instelling;
- er is een groot verloop in personeel. Veel ervaren (oudere) escorts verlaten in de loop der tijd het Verwijdercentrum omdat hun contract niet verlengd wordt;
- de vijfdaagse OVA-opleiding wordt door de escorts als positief ervaren. Hetzelfde geldt voor de opfrisdagen. Wel wordt een aparte opleiding voor escortcommandanten gemist;
- de ervaringen met teamsamenstelling zijn verschillend. Aan de ene kant is het ontbreken van vaste teams verstandig met oog op 'nieuwe ogen', aan de andere kant willen escortcommandanten graag werken met escorts die zij goed kennen;
- bij de teamsamenstelling wordt wel rekening gehouden met de verwachte moeilijkheidsgraad. Voor herhaaluitzettingen worden meer ervaren teams ingezet;

¹ In bijlage 5 is de vragenlijst opgenomen

- vrouwen zijn doorgaans vanwege hun sensitieve vaardigheden beter in het op gemak stellen van de vreemdeling;
- werken als escort wordt als spannend ervaren, het overblijven in het buitenland kan een mooie bonus zijn bij individuele uitzettingen;
- groepsuitzettingen zijn niet populair onder de escorts, hun rol is beperkt en er is geen vrije tijd bij verblijf in het land van bestemming.

Beschikbare dwang- en hulpmiddelen

Ervaringen escorts:

- de bodycuff betekent een grote verbetering bij het humaan toepassen van geweld. Maar de huidige bodycuff is aan verbetering toe. De Franse uitvoering kent geen metalen onderdelen (geen onnodige detectie bij scans), snijdt minder in de polsen en kan voorzien worden van een netje over de handen waarmee de veiligheid van escort en vreemdeling toeneemt;
- de KMar ontbeert handschoenen die beschermen tegen doorbijten (bijten is dan wel pijnlijk, maar leidt niet tot uitwendige verwonding, waardoor besmettingskans nihil blijft). De grove leren handschoenen die standaard door de KMar worden verstrekt voldoen niet. Het is gebruikelijk dat escorts voor hun eigen veiligheid te allen tijde handschoenen dragen. Een aantal escorts heeft zelf deugdelijke handschoenen aangeschaft;
- pogingen tot spugen en bijten komen regelmatig voor bij gewelddadig verlopende uitzettingen. Het aantal keren dat wordt doorgebeten is echter gering, circa 1 keer per jaar. Voor betrokkene gaat het wel gepaard met grote onzekerheid over een eventuele besmetting, met name HIV en Hepatitis;
- de helm als middel tegen bijten wordt niet toegepast. Veel escorts zien het ook niet zitten op een vlucht met andere passagiers;
- vóór 2004 werden vreemdelingen nog voorover gedrukt in hun stoel. Daarmee ontstaat tijdelijk ademnood waardoor het schreeuwen stopt. Daarbij werd gebruik gemaakt van een deken om de vreemdeling laag te houden. Dit is verboden, het wordt nu niet meer toegepast. De luchtwegen moeten altijd open blijven;
- om het geschreeuw te dempen wordt door enkele escorts melding gemaakt van het voorover drukken van het hoofd van vreemdelingen die zitten in een vliegtuigstoel tegen de hoofdsteun van de stoel ervoor;
- sommige escorts vertelden dat indien de vreemdeling wel in een bodycuff zit en zich verzet hij languit op drie vliegtuigstoelen wordt gelegd met het gezicht naar de leuning om geluid te dempen. Vervolgens wordt de vreemdeling vastgegespt met de stoelriemen. De escorts kunnen in omringende vliegtuig stoelen zitten, indien deze beschikbaar zijn. Anders zitten zij op de leuning van de stoelen, er zijn ook enkele voorbeelden genoemd waarbij escorts op de vreemdeling gingen zitten om deze onder controle te houden;
- het toepassen van pijnprikkels en andere methoden om een vreemdeling onder controle te krijgen worden niet op de OVA aangeleerd maar in de Integrale Beroepsvaardigheden Training (IBT). Deze methoden worden door niet voldoende geïnstrueerde escorts ook toegepast bij uitzettingen;
- escorts ervaren dat andere landen heel wat minder strenge regels hanteren. Het is wel voorgekomen dat vreemdelingen uit andere landen die met hetzelfde vliegtuig mee vlogen geheel verdoofd in hun stoel zaten.

Ontvangst vreemdelingen en verblijf in het Verwijdercentrum

Ervaringen escorts:

- nogal eens komt voor dat vreemdelingen aanzienlijk eerder dan de maximale aanlevertijd van 3 uur voor vertrek worden gebracht. Het Verwijdercentrum is niet geëquipeerd voor een langer

verblijf van de vreemdeling. Dat geeft irritatie bij KMar en bij de vreemdeling. Er is volgens escorts geen beleid wanneer de KMar een vreemdeling weigert te ontvangen die te vroeg wordt aangeleverd;

- soms is de vervoerstijd van de cel naar het Uitzetcentrum langer dan enkele uren, of worden vreemdelingen zeer vroeg opgehaald. Er is in de vervoerstijd geen eten of drinken voor de vreemdeling. Een sanitaire stop is niet toegestaan. Dit roept irritatie op bij de vreemdeling. Het Verwijdercentrum biedt vreemdelingen niet standaard eten aan en heeft derhalve geen eigen voorzieningen om deze vreemdelingen eten te geven;
- vreemdelingen zijn niet altijd goed of zijn te laat geïnformeerd over de uitzetting. Het komt regelmatig voor dat vreemdelingen pas de dag van vertrek bij het ophalen door de DVO horen dat ze uitgezet zullen worden. Hierdoor komen ze geëmotioneerd aan bij het Verwijdercentrum en zijn ze onnodig opstandig. De escorts moeten dan uitleg geven. Als de juridische procedure ingewikkeld is – wel beroep, maar uitzetten mogelijk – dan is dat bijna ondoenlijk;
- wie fouilleert is niet altijd duidelijk. Meestal fouilleert – volgens huidige werkinstructies - de wachtcommandant, in bijzijn van de escortcommandant. Vaak fouilleert de escortcommandant ook zelf. Ook komt het voor dat de vreemdeling na elkaar door beide functionarissen wordt gefouilleerd. En soms nog eens bij het vervoer naar het vliegtuig;
- vreemdelingen die zich insmeren met eigen ontlasting krijgen een witte overall aan. In de oude beperkte huisvesting met glazen afscheidingswanden leidde de verschoning tot veel irritatie bij KMar;
- bijna alle escorts gaven aan dat de informatie over vreemdelingen zelden adequaat is. Wel is er in vergelijking met enkele jaren geleden enige verbetering opgetreden. De informatie op het M118 formulier is vaak erg summier. Informatie over eerder gewelddadig verzet is niet altijd betrouwbaar, het ontbreekt of is juist zwaar overdreven. Medische informatie ontbreekt regelmatig. Ook de bagage is niet altijd compleet. Vroeger werden die nog wel eens door de escorts zelf opgehaald. Dat gebeurt nu niet meer;
- door goed met een vreemdeling te praten wordt de slaagkans van een vlucht verhoogd. In het contact bepaalt de escortcommandant of de vreemdeling uit voorzorg in de bodycuff gaat;
- vreemdelingen krijgen in Uitzetcentra tips van derden hoe ze hun uitzetting kunnen frustreren. Er zijn golven waar te nemen waarin vreemdelingen allemaal hetzelfde proberen. Zo was er een periode dat opvallend veel vreemdelingen zich insmeerden met ontlasting. Terwijl een paar maanden later er weer veel zelfverwondingen voorkwamen;
- in het verleden zijn door escorts wel eens discriminerende opmerkingen gemaakt of is er buitensporig gescholden door een bedreigde escort;
- het uitzetten van zwangere vrouwen en vrouwen met kinderen wordt door enkele escorts als zeer belastend ervaren. Uitzettingen worden in die gevallen sneller afgebroken. Bij uitzetting van kinderen willen escorts zich nog wel eens schamen voor het Nederlandse beleid.

Boarding en vliegen

Ervaringen escorts:

- soms worden escorts toch verrast door geweld van de vreemdeling. Indien de vreemdeling niet in de bodycuff zit is het lastig om hem onder controle te krijgen, zeker in een vliegtuig met beperkte 'werkruimte'. Mede om die reden wordt bij vreemdelingen dikwijls uit voorzorg de bodycuff reeds in het Verwijdercentrum aangebracht;
- melding is gemaakt van een incident waarbij vreemdelingen die een bodycuff aan hebben en volledig zijn ingesnoerd door sommige escorts wel eens onnodig hard in het busje worden gegooid, met name als een uitzetting wordt afgebroken;
- de ervaringen met captains zijn verschillend. Er zijn captains die eigenlijk al vooraf aangeven geen zin te hebben om een geëscorteerde vreemdeling aan boord te hebben. De ervaringen met de KLM, die de meeste vluchten verzorgt, zijn goed;

- het zelf afbreken van een uitzetting ervaren de meeste escorts niet als een nederlaag. Wat niet kan, kan niet;
- de ervaring is dat als het vliegtuig zich in beweging zet, het verzet staakt. De keren dat tijdens de vlucht het verzet doorgaat zijn schaars;
- escorts voelen zich bedreigd als landgenoten van de vreemdeling zich tegen de escorts richten. Moeilijke landen zijn Noord en West-Afrikaans landen als Nigeria, Marokko en Sierra Leone. De vreemdelingen zijn licht ontvlambaar en de overige passagiers kunnen zich ermee bemoeien ("what are you doing with my brother");
- bedreigingen van escorts in het vliegtuig door landgenoten van de vreemdeling komen voor. Het is niet moeilijk te achterhalen in welk hotel de escorts verblijven;
- transfers op andere vliegvelden zijn vaak lastig, omdat escorts geen zeggenschap hebben. Sommige plaatselijke autoriteiten werken goed mee, anderen weer niet.

Aflevering vreemdeling en terugkeer

Ervaringen escorts:

- kennis van mensen en locale gebruiken is essentieel. Toch verloopt het niet altijd soepel. Escorts zeggen geen steekpenningen te geven. In het verleden (2003 en eerder) was het niet ongewoon om immigratiebeambten geld of een fles whisky te geven;
- wel kan de vreemdeling geld worden meegegeven voor reiskosten (maximaal 50 Euro). Dit is niet altijd nodig, want sommige vreemdelingen hebben geld. Omdat er niet standaard een bedrag wordt meegegeven gaan sommige escortteams met de pet rond voor de vreemdeling;
- indien de vreemdeling niet wordt geaccepteerd dan gaat deze mee terug. Bij aankomst op Schiphol worden deze vreemdelingen weer afgeleverd bij Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V);
- escorts zouden een debriefing moeten krijgen bij terugkomst. Indien de escorts laat terugkomen is de verantwoordelijke teamleider echter niet altijd meer aanwezig, ook zijn de escorts vaak moe van de reis, de debriefing blijft dan regelmatig achterwege;
- een slechte ervaring met collega escorts wordt vooral binnen het team doorgesproken tijdens het verblijf of de terugvlucht. Niet altijd wordt dit gerapporteerd aan de teamleider. Escortcommandanten geven soms wel aan bij teamleiders dat zij bepaalde escorts niet geschikt achten. Deze worden dan ook niet meer opgeroepen.

3.2 Overige gesprekken

De gesprekken met anderen hebben voor de commissie de wezenlijke functie van wederhoor. De commissie heeft hiervoor gezocht onder de volgende groepen:

- vreemdelingen waarvan begeleide uitzetting is mislukt;
- vertrouwenspersonen van uitgezette vreemdelingen;
- advocaten van uitgezette vreemdelingen;
- vliegmaatschappijen;
- netwerk.

Vreemdelingen

Uitgezette vreemdelingen zijn voor de commissie moeilijk te achterhalen. Wel heeft de commissie via DT&V contact gezocht met vreemdelingen waarvan de uitzetting is afgebroken en die in detentie zitten in afwachting van een nieuwe poging.

Dit is uiteindelijk slechts in één geval gelukt. In dat betreffende geval was er sprake van fysiek verzet door de vreemdeling, maar geen sprake van niet-toegestaan geweld van de kant van de KMar. De vreemdeling was laat geïnformeerd over de uitzetting na circa een half jaar ingesloten te zijn. Hij werd stevig aangepakt maar uiteindelijk is de uitzetting niet gelukt omdat er geen uitzettingsgrond was. Dit maakte de stevige aanpak extra zuur.

De uitzetting werd overigens op het laatste moment door de IND afgebroken om juridische redenen. De verdere informatie uit dit gesprek bevestigde de werkwijze zoals die door het Verwijdercentrum en de escorts worden geschetst.

Vertrouwenspersonen

Vluchtelingenwerk Nederland is een organisatie die zich inzet voor de belangen van vreemdelingen en met name de asielzoekers onder hen. Het accent van hun activiteiten heeft betrekking op de ondersteuning van vreemdelingen tijdens de procedure in ons land. Zij zijn niet aanwezig tijdens het uitzettingsproces. Contacten met vreemdelingen die zijn uitgezet of waarvan de uitzettingen mislukt zijn, zijn er dan ook nauwelijks. Vreemdelingen die na een mislukte uitzetting terugkomen worden niet in de detentiecentra geplaatst waar Vluchtelingenwerk toegang toe heeft. De medewerkers zien de mensen dan ook niet meer na een mislukte uitzetting. Signalen over toepassing van geweld door de KMar bij uitzetting zijn niet bekend. De klachten van Vluchtelingenwerk zelf hebben betrekking op voorgaande schakels in het proces en de coördinatie in de keten; niet op het werk van de KMar.

Advocatuur

De commissie heeft langs twee onderzoekslijnen advocaten benaderd. De eerste lijn is het benaderen van advocaten die zich actief met asielzaken bezig houden. Onderdeel hiervan was het benaderen van de voorzitter van de Vereniging van Asieladvocaten en -Juristen Nederland en de voorzitter van de Adviescommissie Vreemdelingen van de Orde van Advocaten. Op verzoek van de commissie hebben beide organisaties navraag gedaan bij hun leden over kennis van gevallen waarin de KMar ontoelaatbaar geweld zou hebben toegepast bij uitzettingen. Deze navraag leverde hierover geen concrete informatie op. Er waren wel klachten die betrekking hadden op andere aspecten van het vreemdelingenbeleid.

Daarnaast heeft de commissie via de Raden van Rechtsbijstand alle piketadvocaten die belast zijn met vreemdelingenzaken aangeschreven. Van de 102 aangeschreven advocaten hebben 11 advocaten gereageerd. Tien van hen hebben aangegeven dat zij geen signalen hebben van gebruik van excessief geweld door de KMar bij uitzetting. Eén van de piketadvocaten heeft de commissie geïnformeerd over een uitzetting in september 2004. Deze uitzetting is ook in de uitzending van Netwerk aan de orde geweest. De KMar is bij de uitzetting nalatig geweest bij de fouillering op Rotterdam Airport van een van de vrouwen (meekijken mannelijke bewaarders). Verder zijn er ernstige fouten gemaakt door inadequate medische begeleiding bij de groepsuitzetting van de familie naar Servië. Dit laatste heeft de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie erkend in antwoord op vragen van de Tweede Kamer (zie brief van 29 november 2005¹).

Vliegmaatschappijen

Er zijn internationale richtlijnen voor vervoer van vreemdelingen, zoals geen stoelen reserveren voor vreemdelingen aan het gangpad, bij de nooduitgang of in de business class. Verder hebben vliegmaatschappijen eigen richtlijnen voor toepassing van dwangmiddelen. In de regel zijn deze afgeleid van de richtlijnen van de nationale overheid. De KMar conformeert zich daaraan.

De commissie heeft gesproken met de verantwoordelijke functionarissen over afspraken over en ervaringen met vervoer van vreemdelingen. Bij de KLM – de maatschappij waar de Nederlandse overheid het meeste gebruik van maakt – worden de aanvragen afgehandeld door de afdeling Special Reservations. De eigen richtlijnen van de KLM hebben betrekking op een maximum aantal vreemdelingen per vlucht en begeleiding van vreemdelingen. Er is frequent

¹ Kenmerk 5375969/05/DVB

contact tussen KLM en de KMar over uitzettingen. In dat contact worden de – in de ogen van KLM - schaarse meningsverschillen opgelost. Met de KLM zijn er goede afspraken en is er over en weer vertrouwen. Niet alleen op het niveau van de leiding, maar ook voor wat betreft de uitvoering.

Netwerk

De commissie heeft gesproken met de onderzoeksjournalist van Netwerk en enkele informanten waar de redactie van Netwerk gebruik van heeft gemaakt.

De in de Netwerkuitzending behandelde thematiek is breder dan het onderzoek dat de commissie heeft uitgevoerd. Ook de behandelde voorbeelden van geweld hadden niet allemaal betrekking op toepassing van geweld door de KMar. Voor zover het gaat om toepassing van geweld door de KMar heeft de commissie geen reden te twijfelen dat de genoemde voorbeelden feitelijk voorkomen.

Verder is uit deze gesprekken de commissie gebleken dat de Uitzetcentra er belang bij kunnen hebben om de vreemdeling zo laat mogelijk te informeren over hun vertrek. Aankondiging van vertrek leidt altijd tot onrust in de instelling. Bij overhaast vertrek kunnen echter problemen ontstaan met het inpakken van de spullen. Het komt regelmatig voor dat vreemdelingen voor hen dierbare spullen niet mee kunnen nemen.

4 Conclusies

Op basis van de bevindingen zijn conclusies te trekken over het gebruik van geweld volgens de beelden van Netwerk door de KMar in het uitzettingsproces. Zoals is toegelicht in hoofdstuk 1 maakt de commissie een onderscheid in de conclusies die enerzijds betrekking hebben op het *feitelijke* gebruik van geweld en anderzijds betrekking hebben op *factoren en omstandigheden* in het uitzettingsproces die de geweldsinzet kunnen *beïnvloeden*.

Aangegeven dient te worden wat onder geweld bij uitzettingen wordt verstaan. Nader wordt ingegaan op de dwangmiddelen die de KMar ter beschikking staan en welke verschillen er te noteren zijn in het gebruik van geweld vóór en na mei 2004. In die maand is een drastisch aangescherpte ambtsinstructie operationeel geworden, waardoor de ruimte voor geïmproviseerd geweld bij escortering aanzienlijk is verkleind¹. De ambtsinstructie heeft voor de Koninklijke Marechaussee geleid tot meer helderheid, over welke handelingen bij het uitzettingsproces zijn toegestaan.

Ook wordt apart ingezoomd op de verschillen voor en na mei 2004 in de organisatie van het uitzettingsproces zelf en in hoeverre veranderingen geleid hebben tot een mindere noodzaak van het gebruik van geweld.

Individuele en groepsuitzettingen worden verschillend georganiseerd, worden uitgevoerd onder verschillende omstandigheden en leiden tot verschillende conclusies over de geweldsinzet door de KMar. Belangrijk verschil is dat bij een groepsuitzetting via een charter geen andere passagiers aanwezig zijn, terwijl een individuele uitzetting plaatsvindt via commerciële lijnvluchten.

De onderstaande tabel geeft een rubricering van de conclusies die de commissie uit het onderzoek heeft getrokken en welk resultaten daarmee worden beoogd. De aanbevelingen volgen in het volgende hoofdstuk.

Tabel 1: overzicht conclusies

Paragraaf	Conclusies over	Beoogd resultaat
4.1	Feitelijke gebruik van geweld	Oordeel over getoonde geweld in uitzending Netwerk
4.2	Verschillen voor en na mei 2004 met betrekking tot gebruik van dwangmiddelen	Precisering van geweldsaspecten en toegestane dwangmiddelen
4.3	Veranderingen in het uitzettingsproces	Inzicht in leervermogen KMar en aanpassingen in wet, instructies en infrastructuur
4.4	Verschillen in geweldsinzet tussen individuele en groepsuitzettingen	Inzicht in optreden KMar onder verschillende omstandigheden

¹ De commissie stelt vast dat er 11 jaar zit tussen de aanbevelingen voor een aanpassing van de ambtsinstructie door de Commissie van der Haak (1993) en de implementatie daarvan in april 2004.

4.1 Feitelijk gebruik van geweld

Kader

De uitzendingen van Netwerk in oktober 2006 tonen de toepassing van structureel en buitensporig geïmproviseerd geweld waaraan de Nederlandse KMar zich schuldig zou hebben gemaakt. De getoonde beelden hebben geen betrekking op een bepaalde periode, behalve dan enkele specifieke beelden die als ondersteuning dienen van een door marechaussees vertelde ervaring. Voor de beelden zijn gebruikt¹:

- foto's, bijvoorbeeld uit het archief ANP;
- reconstructiebeelden. In de uitzendingen wordt steeds aangegeven wanneer daarvan sprake is;
- archiefbeelden van onder meer de werkwijze van de Franse marechaussee bij uitzettingen. Netwerk geeft aan dat Nederlandse marechaussees bevestigen dat het er in Nederland precies zo aan toe kan gaan.

Kernvraag is of de KMar excessief gewelddadig is opgetreden tegen vreemdelingen die per vliegtuig het land worden uitgezet. Geweld dus dat verder gaat dan is toegestaan. De commissie twijfelt niet aan het gemelde geweld, noch aan de integriteit van de makers. Daarbij de volgende opmerkingen die belangrijk zijn voor het trekken van conclusies:

- in hoeverre de enscenering van de geweldsinzet in een reconstructie een weergave is van een incidentele of structurele geweldstoepassing is naar opvatting van de commissie niet vast te stellen;
- de mate van toegestaan geïmproviseerd geweld is vanaf mei 2004 aanzienlijk ingeperkt. De beelden uit Netwerk zijn echter niet toewijsbaar aan de periode vóór of na mei 2004, hetgeen het trekken van conclusies bemoeilijkt;
- het volgens de instructies insluiten van een vreemdeling in een bodycuff niet zonder toepassing van geweld kan. Wanneer dan vervolgens een vreemdeling op toegestane wijze in de bodycuff het vliegtuig wordt ingedragen kan dat voor omstanders een schokkende ervaring zijn;
- escorts door eigen dan wel ervaring van anderen zoeken naar maximale veiligheid om zich te beschermen tegen het gedrag van de vreemdeling. De angst dat zij met name bespuugd of gebeten worden, en zo in contact komen met bloed, beïnvloedt daardoor ook hun gedrag.

Precisering

Voor het trekken van conclusies is essentieel dat volstrekt duidelijk is wat onder geweldsinzet wordt verstaan. Meer precies is onderzocht of de getoonde geweldsinzet:

1. *niet toegestaan is*

Daarmee wordt bedoeld dat er geweld wordt gebruikt en geweldsmiddelen worden toegepast die verder gaan dan in de wet, ambtsinstructies en werkinstructies is vastgelegd. Het gaat dan met name om situationeel, geïmproviseerd geweld;

2. *excessief of buitensporig is*

Daarmee wordt bedoeld een geweldsinzet die heviger is dan voor een te bereiken resultaat noodzakelijk zou zijn;

3. *structureel is*

Daarmee wordt bedoeld een frequentie in toepassing van geweld die verder gaat dan een enkel incident. Er kan sprake zijn van een patroon dat bijvoorbeeld gekoppeld is aan een herhaalde uitzetting (een eerdere uitzetting was mislukt), of gericht is tegen vreemdelingen uit een bepaald land, of als reactie op een bepaald gedrag van de vreemdeling, zoals bijten, spugen of langdurig schreeuwen.

Vanzelfsprekend is het gebruik van niet toegestaan geweld per definitie verboden. Echter, niet alle niet toegestane geweld is onmiddellijk ook zorgelijk. Situationeel in een uitzettingsproces kan het nodig zijn voor een correcte afloop om een vorm van niet gereguleerd, licht geweld te gebruiken. De leidinggevende ter plaatse beoordeelt of er verstandig en gecontroleerd wordt omgegaan met een zekere discretionaire bevoegdheid voor het gebruik van geweld. In beginsel dient de leidinggevende ook het leereffect te benoemen: de escort corrigerend aanspreken op zijn gedrag, respectievelijk, aan de KMar voorstellen of een geïmproviseerde vorm van geweldstoepassing die effectief blijkt kan worden opgenomen in de werkinstructies.

Het is aanzienlijk ernstiger als niet toegestaan geweld bovendien buitensporig is. Zelfs als het incidenteel is, bijvoorbeeld als reactie op bijten door een vreemdeling, dan nog is excessief geweld naar het oordeel van de commissie volstrekt ontoelaatbaar.

De meest verontrustende, ernstige vorm van gewelddadig optreden is als de niet toegestane, excessieve geweldsinzet een structureel karakter blijkt te hebben. Het gaat dan niet meer om gewelddadig gedrag van medewerkers van de KMar die escorteren bij het uitzetten, maar om structureel gewelddadig gedrag dat door de KMar wordt gebruikt.

Centrale conclusie

Op basis van de onderzoeksgroep komt de commissie tot haar conclusie dat bij het uitzetten van vreemdelingen geen sprake is van een structureel excessieve geweldsinzet door de KMar die de geweldsinstructie te boven gaat. Dit neemt niet weg dat er incidenteel geïmproviseerd geweld voorkomt. Aan deze conclusie verbindt de commissie het volgende:

- de discretionaire ruimte voor de KMar bij het uitzetten van vreemdelingen is vanaf 2004 aanzienlijk ingeperkt. De instructie die daarvoor van kracht was liet meer ruimte toe voor geïmproviseerd geweld;
- het niet toegestaan incidenteel geweld bij uitzettingen wordt mede veroorzaakt door de tekortschietende instructie over wat de respons mag/kan zijn op langdurig schreeuwen, spugen en/of bijten door een vreemdeling;
- de beelden in de uitzettingen zijn naar opvatting van de commissie geen weergave van het huidige uitzettingsproces. Verder merkt de commissie op dat de KMar bij het uitzettingsproces na 2004 een behoorlijke professionaliseringsslag heeft gemaakt en transparanter te werk gaat.

4.2 Dwangmiddelen voor en na 2004

Onderzocht zijn die uitzettingen waarbij escorts zijn ingezet, waarbij in het onderzoek de peiljaren 2003 en 2006 zijn geanalyseerd om de verschillen voor en na mei 2004 evenwichtig in beeld te krijgen. Tabel 2 geeft een overzicht van toegestane en niet toegestane geweldsinzet in de periode tot mei 2004 en de periode vanaf mei 2004 tot mei 2007. Bovendien is aangegeven welke dwangmiddelen al dan niet worden toegepast.

Onder geweldsinzet wordt dus verstaan:

- het gebruik maken van dwangmiddelen. Zie het bovenste deel van de tabel;
- gebruiken van mentaal geweld (schelden en dreigen), intimiderend optreden en van fysiek geweld (schoppen, slaan, gooien). Zie het onderste deel van de tabel.

Tabel 2: overzicht vormen van geweldsinzet

Geweldsinzet	Tot mei 2004	Vanaf mei 2004
Dwangmiddelen		
Toegestane middelen	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - tie rips - koppelriem - klittenband - boeien - kussen Niet toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - nvt 	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - bodycuff - tie rips - klittenband - boeien¹ - koppelriem Niet toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - helm
Niet toegestane middelen	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - opgerolde theedoek in mond? Niet toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - rustgevend spuitje - mond afplakken 	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - opgerolde theedoek in mond? Niet toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - rustgevend spuitje - mond afplakken - kussen
Mentaal en fysiek geweld (zonder dwangmiddelen)		
Toegestaan	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - langdurig voorover drukken (eventueel fixeren met deken in nek en onder knieën) - gecontroleerd toedienen van pijnprikkels (situationeel) - mond afdekken met handschoen 	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - gereguleerd toedienen van pijnprikkels (volgens werkinstructies)
Niet toegestaan	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - ernstig bedreigen - discriminerende opmerkingen - slaan - halsslagader tijdelijk dichtdrukken 	Toegepast: <ul style="list-style-type: none"> - voorover drukken tot hoogte rugleuning voorstoel - ernstig bedreigen - mond afdekken met handschoen - met gezicht naar rugleuning leggen op drie vliegtuigstoelen en fixeren

Dwangmiddelen

Naast (en vaak in plaats van) de koppelriem wordt nu de bodycuff als toegestaan dwangmiddel gebruikt. Het voordeel in het gebruik van de bodycuff is dat "gecuffte" vreemdelingen behoorlijk autonoom blijven (kunnen lopen, drinken, behoefte doen). Ook is de bodycuff maar beperkt zichtbaar onder een jas. In een handomdraai kan als daartoe reden is de bewegingsvrijheid van de vreemdeling worden verminderd door het aantrekken van de riemen. De bodycuff wordt vanaf 2005 veelvuldig gebruikt. Zodra er enige indicatie is voor de

¹ Boeien en een koppelriem worden nog toegepast door de grondploeg op Rotterdam Airport bij groepsuitzettingen. De grondploeg wordt echter inmiddels onderwezen in het gebruik van de bodycuff

escortcommandant dat de vreemdelling lastig wordt, gaat hij in de bodycuff. Volgens escorts maakt de bodycuff andere vormen van geweldsinzet bijkans onnodig.

Tot mei 2004 was het toegestaan om tijdelijk een kussen te duwen tegen de mond van een vreemdelling om schreeuwen, spugen of bijten te voorkomen. Daarna is dit dwangmiddel niet meer toegestaan en uit het onderzoek blijkt niet dat het kussen nog wordt gebruikt. Anders ligt het bij de theedoek. Schreeuwen kan effectief worden bestreden door een opgerolde theedoek in de mond te plaatsen en langs de mondhoeken naar achteren te trekken. De commissie beschikt niet over voldoende waarnemingen om het gebruik van de theedoek in de mond vast te kunnen stellen.

De veiligheid van de escort is in het geding bij spugen (speeksel, bloed) of bijten door de vreemdelling. Tegen deze vormen van geweld door de vreemdelling is geen passende respons voorhanden. De helm wordt niet toegepast, omdat deze na een test van een prototype door de KMar is afgewezen. Alertheid is volgens ervaren escorts de beste bescherming tegen spugen en bijten.

Mentaal en fysiek geweld (zonder dwangmiddelen)

Naast de wettelijke verankering van toegestane dwangmiddelen is ook het toegestane gebruik van fysiek geweld aanzienlijk meer vastgelegd in werkinstructies. Het situationeel gecontroleerde fysieke geweld (dat wil zeggen, onder verantwoordelijkheid van de plaatselijk leidinggevende) is vanaf mei 2004 vervangen door gereguleerd geweld, met een zwaardere verplichting van rapportering van de feitelijke geweldsinzet, melding van de effectiviteit en van de mogelijk schadelijke gevolgen voor de vreemdelling (melden van kwetsuren).

Vóór 2004 was het toegestaan om zich verzettende vreemdelingen in het vliegtuig voorover te drukken. Na een dodelijk incident in Duitsland in 2004 is deze dwangmethode vanaf 2004 verboden.

Bij langdurig schreeuwen wordt ook na mei 2004 het hoofd voorover tegen de rugleuning van de voorstoel gedrukt. De vraag is of dit is toegestaan. Voorover drukken is niet toegestaan, maar onduidelijk is of licht voorover drukken ook niet is toegestaan. De instructie is onduidelijk. Indien er voldoende vrije stoelen zijn worden in 2006 soms hevig protesterende vreemdelingen voorover op drie vliegtuigstoelen gelegd, hoofd richting leuning of raam en met stoelgordels gefixeerd. Ook hierover wordt niet gerept in de instructies.

De hand op de mond plaatsen en het hoofd opzij duwen is een methode die nog altijd wordt gebruikt om schreeuwen en spugen tegen te gaan. Het hand op de mond plaatsen is niet bedoeld om de adem van de vluchteling te ontnemen.

Het toedienen van pijnprikkels (armklem, met duim drukken op zenuwknobbels, duim achterwaarts drukken) was voor mei 2004 een onderdeel van het uitzettingsproces. Cruciaal was wel dat het een situationeel gecontroleerd proces moest zijn. Dat betekent dat reactief op agressief gedrag en ter voorkoming van een geweldsspiraal de vreemdelling met pijnprikkels duidelijk wordt gemaakt zijn gedrag te matigen. De escortcommandant ziet daarop toe. Ook na mei 2004 worden pijnprikkels toegediend, maar wel in mindere mate, met name door de ingebruikname van de bodycuff.

Conclusies

- escorts zijn goed op de hoogte over welke geweldsmiddelen gebruikt mogen worden;
- ook na 2004 tot heden is niet duidelijk welke vormen van fysiek geweld zijn toegestaan. Dit betreft het voorover drukken van de in een vliegtuigstoel zittende vreemdelling tot juist onder de rugleuning van de voorstoel en het plat leggen van de vreemdelling op drie vliegtuigstoelen,

- met het gezicht richting leuning of raam. Als de instructie een geweldsmiddel of geweldshandeling niet toestaat is het volgens de commissie een verboden middel;
- er is onduidelijkheid over de toepassing van gereguleerde pijnprikkels door jonge grensmedewerkers die voor het eerst escorteren. Escortmedewerkers leren in hun algemene sportopleiding meer en andere geweldstoepassingen dan tijdens de Opleiding Verwijderingsambtenaar (OVA). Verder komt het voor dat jonge escorts vliegen voordat ze de OVA hebben gevolgd;
  - in hoeverre er mentaal geweld is gebruikt is lastig vast te stellen. Enkele bevindingen wijzen erop dat er discriminerende opmerkingen zijn gemaakt, of buitensporig gescholden is door een escort vanwege een door een vreemdeling bedreigde collega. Van structureel mentaal geweld is evenwel geen sprake;
  - op langdurig schreeuwen en schelden wordt doorgaans doordacht en beheerst gereageerd. Anders dan met spugen of bijten levert dit namelijk geen gevaar op voor de escort. Schreeuwen is wel een effectief middel tegen (individuele) uitzetting; escorts reageren laconiek, omdat er nu eenmaal volgens de instructies vanaf 2004 weinig aan te doen is. Een kussen tegen het gezicht drukken is vanaf 2004 niet meer toegestaan en wordt ook niet meer gebruikt;
  - tegen spugen door de vreemdeling is geen goed verweer mogelijk. Algemene reactie op spugen is: ga het uit de weg, zorg dat je niet geraakt wordt, temeer omdat er risico is dat ook met bloed wordt gespuugd. Spugen is geen reden om de uitzetting af te breken;
  - de hand op de mond plaatsen en het hoofd opzij duwen wordt door de escorts als methode gebruikt om schreeuwen en spugen tegen te gaan;
  - tegen bijten door de vreemdeling is maar beperkt verweer mogelijk. Algemene reactie is door alert te blijven kan daarmee op bijten worden geanticipeerd. Daarnaast bestaat er bescherming, door adequate kleding en handschoenen te gebruiken. Doorbijten is een reden om de uitzetting af te breken; de gebeten escort wordt onverwijld medisch onderzocht op besmetting;
  - de commissie stelt vast dat de KMar positief is over het gebruik en de effectiviteit van de bodycuff.

4.3 Veranderingen in het uitzettingsproces

Vanaf 2004 heeft de KMar de beschikking over een aanzienlijk verbeterd opvangcentrum op Schiphol. Dat heeft de kwaliteit van het uitzettingsproces sterk verbeterd. Vreemdelingen kunnen in groepsverblijven of individuele verblijven hun vertrek afwachten. Elk vertrek kent camerabewaking, waardoor de veiligheid van vreemdelingen in de gaten wordt gehouden. Koffie, thee en water is beschikbaar, gebeld kan worden met hulpverleners, familie en vrienden. Roken is mogelijk.

De sterkte op het Verwijdercentrum is toegenomen. De meeste escorts komen nu van het Verwijdercentrum, en minder van de grensbewaking. Escorts zijn veelal erg jong; ruim 50 procent van de geïnterviewde escorts is jonger dan 25 jaar bij de start als escortmedewerker. Natuurlijk gezag ontbreekt dan wel eens, bijvoorbeeld bij het overleg met gezagvoerders of met de immigratiebeambten in het land van bestemming.

Tot 2004 werd het niet ongewoon gevonden om de immigratiebeambten iets te geven, variërend van een fles whisky tot geld. Gehoorde bedragen in de interviews met escorts liggen tussen de 50 en 100 euro. Feitelijk kwam het vooral voor in een enkel "moeilijk" land, zoals Nigeria. Internationaal gelden hiervoor geen uniforme regels.

Het rapport van de Commissie feitenonderzoek uitzettingen naar de Democratische Republiek Congo (Commissie Havermans) heeft ook de nodige leereffecten opgeleverd, met name op het

punt van een zorgvuldiger vreemdelingendossier. Er wordt scherper gelet of een vreemdeling pas naar het vliegtuig gaat als alle papieren in orde zijn en als alle bezittingen zijn verzameld.

Vanaf 2004 is de opleiding intensiever geworden. In 2006 is deze uitgebreid van 3 naar 5 dagen. Tevens zijn er periodieke opfriscursussen.

KMar heeft geïnvesteerd in open kanalen met vliegmaatschappijen (met name de KLM), met ambassades (tijdig regelen van een Laisser Passer) en immigratieambtenaren. Daarmee zijn weigeringen voor de vlucht, respectievelijk weigering in het land van herkomst van de vreemdeling verminderd.

Ook na 2004 tot heden zijn er knelpunten:

- ontbreken van juiste papieren. Formeel moeten de papieren in orde zijn voor acceptatie van de vreemdeling door het Verwijdercentrum. In de praktijk worden toch nog uitzettingen afgebroken door het ontbreken van de juiste papieren;
- de vreemdeling wordt onvoldoende voorbereid op vertrek en kan daardoor niet meer afscheid nemen en laatste noodzakelijke regelingen treffen (oa geld);
- slechte aansluiting met betrekking tot tijdig aanbieden van eten en drinken (voor vertrek geen ontbijt, geen voorziening in busje, geen voorziening in wachtruimte);
- lange duur van het vervoer, waaronder het wachten in een busje bij te vroege aankomst op Schiphol.

Conclusies

- de organisatie van het uitzettingsproces voor het deel waar de KMar voor verantwoordelijk is, is geprofessionaliseerd;
- met name het nieuwe onderkomen leidt tot waarneembaar meer rust en betere bejegening van de vreemdelingen. Daarmee worden geweldsbevorderende prikkels afgezwakt en geweldsmatigende prikkels versterkt¹;
- het uitzettingsproces is ook transparanter geworden. Regelmatig worden bezoekers ontvangen die willen zien hoe de uitzetting verloopt. De KMar heeft daar medewerkers voor opgeleid;
- de sterkte op het Verwijdercentrum is gegaan van krap naar toereikend;
- de opleidingen voor escorts zijn in de periode 2003 – 2006 sterk verbeterd.

4.4 Verschillen in geweldsinzet tussen individuele en groepsuitzettingen

Groepsuitzettingen vinden plaats op vliegveld Rotterdam Airport. Bij groepsuitzettingen worden vreemdelingen door een medewerker van DJI samen met twee leden van de "grondploeg" (KMar District West) uit de cel gehaald en gefouilleerd. De kleding wordt met een scan gecontroleerd door KMar. De KMar brengt de vreemdeling tot aan de deur. Een medewerker IND verschaft hier papieren en eventueel reisgeld. De KMar draagt de vreemdeling over aan DVO die de vreemdeling in een busje zet en vervoert naar vliegtuig. Bij het vliegtuig haalt DVO de vreemdeling uit het busje en draagt hem/haar over aan de grondploeg van de KMar, die deze vervolgens in het vliegtuig overdraagt aan de escorts.

Bij een groepsuitzetting is de verantwoordelijkheid van de escorts van de KMar daarmee beperkt tot de vlucht en het overdragen van de groep van vreemdelingen aan de immigration officer in het land van bestemming.

Voornaamste motief voor minder protestgedrag is dat bij een groepsuitzetting vreemdelingen niet kunnen speculeren op een verbod van de gezagvoerder, omdat in het vliegtuig geen

¹ Zie hoofdstuk 2 voor een toelichting.

reizigers zijn die zich mogelijk storen aan de vreemdelingen of aan de escorts. Protesteren is dus zinloos. Op Rotterdam Airport wordt de grondploeg inmiddels onderwezen in het gebruik van de bodycuff. De bodycuff wordt tot nu toe in beperkte mate toegepast.

Meerdere escorts gaven aan groepsuitzettingen vervelender te vinden dan individuele uitzettingen vanwege het massale karakter van de vlucht en de onmogelijkheid in het land van bestemming van boord te gaan. Het vliegtuig gaat direct terug naar Nederland, waardoor het een vermoeiende vlucht voor de escorts is.

Conclusies

- uit het verrichte onderzoek komt naar voren dat bij groepsuitzettingen vreemdelingen minder protestgedrag vertonen, daarmee minder geweldsinzet nodig is, zodat de kans op excessieve geweldsinzet navenant kleiner is;
- de bodycuff wordt tot op heden in beperkte mate gebruikt bij groepsuitzettingen;
- het aantal groepsuitzettingen is in de laatste jaren aanzienlijk gedaald.

5 Aanbevelingen

De commissie heeft zich in haar werkzaamheden niet willen beperken tot conclusies met betrekking tot het mogelijk ongeoorloofde gebruik van geweld tot en met 2006. Zij wil uitdrukkelijk ook de aanleidingen en oorzaken van geweldsinzet bij individuele uitzettingen in kaart brengen en daarover aanbevelingen doen. De commissie veronderstelt daarbij dat naarmate er in het uitzettingsproces minder gebruik gemaakt moet worden van geweld, de kans op ongeoorloofd geweld daarmee zal afnemen. De aanbevelingen zijn erop gericht de kans op ongeoorloofd geweld te minimaliseren.

Uit het onderzoek van de commissie is gebleken dat het gedrag van de vreemdeling sterk bepalend is voor de wijze waarop de uitzetting verloopt. Het zoveel mogelijk beperken van het geweld bij de uitzetting vraagt om het verkleinen van de kans op stress bij de uit te zetten vreemdeling. Om een dergelijke situatie te bevorderen doet de commissie de volgende twee aanbevelingen.

Aanbeveling 1

De KMar dient sluitende afspraken te maken met haar ketenpartners over een *optimale aanlevering* van de uit te zetten vreemdeling. Onderdelen van de afspraken zijn:

- het volledig en tijdig informeren van de ophanden zijnde uitzetting door DT&V. Minimaal 24 uur van tevoren dient de vreemdeling hiervan op de hoogte te zijn, zodat de spullen kunnen worden gepakt en afscheid genomen kan worden. Indien ondanks een lopende beroepsprocedure uitzetting geoorloofd is dient dit de vreemdeling goed te worden uitgelegd;
- het vervoer van de vreemdeling naar Schiphol dient door DVO zorgvuldig gepland te worden. Bij een reistijd van meer dan twee uur dient ten minste in drinken te worden voorzien en gezorgd te worden voor de mogelijkheid van een sanitaire stop;
- de vreemdeling wordt door DVO niet te vroeg en niet te laat voor vertrek afgeleverd bij het Verwijdercentrum van de KMar met alle papieren en bagage.

Indien de KMar constateert dat aan bovenstaande voorwaarden niet is voldaan, dan dient zij te overwegen de uitzetting stop te zetten en de vreemdeling terug te sturen naar het Uitzetcentrum.

Aanbeveling 2

Het beleid van de KMar bij de ontvangst en het verblijf van de vreemdeling in het Verwijdercentrum dient nog meer gericht te zijn op het *op het gemak stellen van de vreemdeling*. Dit kan naar het oordeel van de commissie door te zorgen voor:

- beschikbaarheid van alle relevante informatie over de vreemdeling voor de KMar. Het beschikbaar hebben van een database voor de uitzetketen waarin elke stap door de betrokken ketenpartner wordt ingezien en gemuteerd, is daarbij een belangrijk hulpmiddel;
- helderheid en eenduidigheid in de procedure voor fouillering. De vreemdeling wordt bij binnenkomst één keer gefouilleerd door de Arrestanten en Passanten Wacht (APW) in aanwezigheid van de escortcommandant;
- dat de vreemdeling één aanspreekpunt heeft tijdens het verblijf voor vragen, verzoeken en klachten;
- dat de vreemdeling door de KMar in het Verblijfcentrum ook eten aangeboden kan worden.

Het verminderen van stressverhogende factoren is niet voldoende voor het beheersen van geweld bij uitzettingen. Ook dienen geweldsverhogende factoren aan de kant van de escorts zoveel mogelijk te worden geneutraliseerd en geweldsmatigende factoren te worden gestimuleerd. Daartoe doet de commissie de volgende drie aanbevelingen.

Aanbeveling 3

Met de aanpassing van de werkinstructie en de veranderingen in de organisatie is al veel verbeterd in de werkwijze van de escorts. Naar het oordeel van de commissie zijn verdere *verbeteringen in de werkwijze van escorts* mogelijk door:

- duidelijkheid te verschaffen over de toegestane methoden om schreeuwen van vreemdelingen te voorkomen. Het licht voorover drukken en het platleggen op drie vliegtuigstoelen zijn nu gebruikte methoden waarbij onduidelijk is of deze zijn toegestaan;
- aanscherpen van de instructie dat toe wordt gezien op de correcte behandeling van de vreemdeling bij overdracht in het land van herkomst;
- ervoor zorgen dat van de toegestane middelen de nieuwste en beste 'modellen' worden gebruikt, bijvoorbeeld de toepassing van de Franse bodycuff en aanschaf van bijtbestendige handschoenen;
- bij terugkomst van een mislukte uitzetting ervoor zorgen dat de teamleider aanwezig is om toe te zien op een correcte behandeling van de vreemdeling.

Aanbeveling 4

Ervaring van de escorts is essentieel voor het bewerkstelligen van het doel van humane uitzetting. De opleiding is al sterk verbeterd, maar naar het oordeel van de commissie is nog meer mogelijk en nodig. Daarbij denkt de commissie aan:

- het introduceren van een aparte opleiding voor escortcommandanten. Naast aansturing van het team dient de escortcommandant te beschikken over de actuele relevante kennis over de landen van herkomst en goed getraind te zijn op het nemen van de cruciale beslissingen tijdens het uitzettingsproces;
- alle escorts dienen te beschikken over de-escalerende vaardigheden, waaronder het goed kunnen communiceren en het hebben van een respectvolle houding. Deze vaardigheden dienen expliciet te worden getoetst door de organisatie voordat escorts aan het werk gaan;
- voldoende levenservaring van escorts is gewenst. De commissie adviseert dat escorts minimaal 23 jaar dienen te zijn om dit werk uit te voeren.

Aanbeveling 5

Het toepassen van de principes van de *'lerende organisatie'* is naar het oordeel van de commissie gewenst in zo'n gevoelig proces als uitzetten. Bij het Bureau Verwijderingen denkt de commissie onder meer aan:

- zorgen voor een goede en eenduidige registratie van relevante gegevens over uitzettingen in de eigen bedrijfsvoering ten behoeve van verantwoording en het maken van analyses;
- het ontwikkelen van best-practises aan de hand van geslaagde en mislukte uitzettingen. Het internaliseren van do's en don'ts van uitzettingen bij de escorts vraagt om een veilige omgeving waarbij aan de hand van casussen periodiek met escorts ervaringen worden uitgewisseld;
- het vastleggen van uitzettingen met video. Hiermee wordt niet alleen een extra controle op het uitzettingsproces toegevoegd, maar levert ook nuttig lesmateriaal op voor verbetering van het uitzettingsproces van de KMar.

Bijlagen

Bijlage 1: Commissie van Toezicht Uitzettingen KMar

Voorzitter:

De heer L.C. Zaal MPM
(partner Veiligheid en Openbare Orde Twynstra Gudde)

Leden:

De heer mr. M. Bosch
(docent strafrecht Universiteit van Amsterdam)

De heer mr. C. Everaert
(advocaat Vreemdelingenrecht)

Mevrouw dr. A. L. den Ouden
(arts, werkzaam bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg)

De heer J. Siepel
(voormalig korpschef Politie Gelderland Midden)

De heer drs. R. E. P. Yorks
(psycholoog, werkzaam bij de Algemene Bestuursdienst)

Secretaris:

Mevrouw mr. A. Aydin
(werkzaam bij de Staf Commandant Koninklijke Marechaussee)

Bijlage 2: Opdracht CKMar & Reactie Commissie

Nota

Aan Voorzitter en Leden
Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee

Door tussenkomst Secretaris Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke
Marechaussee
Datum 18 oktober 2006
Ons kenmerk SBO/2006/56728
Onderwerp Verzoek tot onderzoek Commissie naar uitzending Netwerk

Koninklijke Marechaussee

Ministerie van Defensie

Commandant
Koninklijke Marechaussee
Kabinet
Sectie Bestuursondersteuning

Bezoekadres:
Koningin Beatrixkazerne
Van Aikemadelaan 85
Postadres:
MPC 58 C
Postbus 90615
2509 LP Den Haag
www.marechaussee.nl

Steller:
dhr drs D-P Boender
Telefoon (070) 441 47 84
Fax (070) 441 40 90
Intern (546) 784
E-mail:
DP.Boender.01@mindef.nl

Dinsdag 10 en donderdag 12 oktober 2006 heeft het actualiteitenprogramma Netwerk in twee afleveringen aandacht besteed aan het uitzetten van vreemdelingen door de Koninklijke Marechaussee (KMar). De strekking van de uitzendingen was kritisch over hoe de KMar met vreemdelingen die uitgezet worden, omgaat. Volgens de in Netwerk getoonde beelden zouden KMar-medewerkers zich schuldig maken aan buitensporig geweld gericht tegen vreemdelingen, wanneer deze zich verzetten tegen hun uitzetting.

Ik heb kennis genomen van de uitzendingen van Netwerk. In de reportages is een beeld geschetst waarin ik de KMar niet herken. Bij dezen stel ik U daarom de getoonde beelden van het programma Netwerk ter beschikking met het verzoek onderzoek te doen naar de gestelde beweringen en mij daarover op zo kort mogelijke termijn te rapporteren.

COMMANDANT KONINKLIJKE MARECHAUSSEE

M.A. Beuving
Luitenant-generaal

Bij beantwoording datum, ons kenmerk en onderwerp vermelden.

**Commissie van Toezicht Uitzettingen
Koninklijke Marechaussee**

Secretariaat:
Postbus 90615
2509 LP DEN HAAG
TEL: (070) 4414247
FAX: (070) 4414105

Aan Commandant der Koninklijke Marechaussee
Postbus 90615
2509 LP DEN HAAG

Datum 9 november 2006
Kenmerk CKAB/SCVT/2006/61328
Onderwerp Verzoek tot onderzoek naar uitzendingen Netwerk

Geachte heer Beuving,

De Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee (CvT) heeft uw verzoek van 18 oktober 2006 tot het instellen van een onderzoek naar de in het programma Netwerk getoonde beelden over de wijze waarop de Koninklijke Marechaussee vreemdelingen uitzet, in goede orde ontvangen. Hoewel het instellingsbesluit van de CvT niet uitdrukkelijk in de mogelijkheid voorziet de CvT te verzoeken bedoeld onderzoek te verrichten, staat het naar mijn oordeel daaraan ook niet in de weg. Gelet op de geest van het instellingsbesluit, de advies- en klankbordfunctie van de CvT en het belang van een gedegen onafhankelijk onderzoek naar de beweringen, zoals die in het programma van Netwerk zijn gedaan, kan de CvT een onderzoek instellen, mits het onderzoek past in het kader waarbinnen de commissie haar werkzaamheden wordt geacht te verrichten, te weten het toezicht houden op de wijze waarop de KMar uitvoering geeft aan de uitzetting van vreemdelingen.

Uitwerking van onderzoeksvraag

U verzoekt de commissie onderzoek te doen naar de beweringen zoals die zijn gedaan in het programma Netwerk. Hoewel de beelden nog aan een nadere bestudering worden onderworpen, wordt de suggestie gedaan dat de KMar structureel, buitensporig geïmproviseerd geweld toepast bij haar werkzaamheden in het kader van de uitzettingen. Uit uw vraag leiden wij af dat u onderzocht wilt hebben of deze kritiek op werkelijkheid berust of dat er sprake is van andere ervaringen. In ieder geval herkent u zich niet in het beeld dat door Netwerk van de KMar wordt geschetst.

Het doen van 'onderzoek naar de gestelde beweringen' brengt met zich mee dat de commissie onderzoek gaat doen naar de feitelijke beweringen om vervolgens te kunnen vaststellen of deze op waarheid berusten. Dit houdt in dat het feitenonderzoek zich eveneens zal dienen te richten tot het verleden. In de uitzendingen van Netwerk is een beperkt aantal personen aan het woord geweest. Deze ervaringsdeskundigen (oud-medewerkers KMar) hebben op één na anoniem hun ervaringen verteld. Het is u bekend dat de CvT geen dwangmiddelen tot haar beschikking heeft om personen te verplichten voor haar te verschijnen, terwijl het uiterst twijfelachtig is of de redactie van het programma Netwerk bereid is haar anonieme bronnen prijs te geven. Dit houdt in dat de CvT, wil zij een evenwichtig rapport met bevindingen opstellen, niet alleen medewerkers van de KMar moeten horen,

Ministerie van Defensie

Korpsstaf
Koninklijke Marechaussee
Afdeling Kabinet

Datum 9 november 2006
Oms kenmerk CKAB/SCVT/2006/61328

doch zich ook zal moeten laten informeren door bronnen die los staan van de KMar. Om de gedane beweringen op waarheid te toetsen zal de commissie in haar onderzoeksofzet zowel het heden als het verleden dienen te betrekken. Hiertoe zal het onderzoek in twee gedeeltes worden onderverdeeld.

Opzet onderzoek

Deel 1- Historisch perspectief

In het eerste gedeelte van het onderzoek richt de commissie zich op de werkwijze van de KMar in het recente verleden, waarop de beweringen eveneens betrekking hebben. Dit gedeelte van het onderzoek zal als volgt worden ingericht:

- De "bekende" oud-medewerker van de KMar zal worden benaderd voor een gesprek met de commissie;
- Er zal onderzoek worden gedaan naar rapportages over uitzettingen uit de periode van de afgelopen 3-4 jaar waarin melding wordt gemaakt van de toepassing van dwangmiddelen (geweld), met name de gevallen waarbij de uitzetting is geannuleerd wegens weigering door de gezagvoerder of verzet van de vreemdeling;
- De CvT zal gesprekken voeren met functionarissen van de KMar die naar het oordeel van de commissie essentiële informatie kunnen verschaffen ten behoeve van het onderzoek. Onze gedachten gaan hierbij o.a. uit naar de vertrouwenspersonen van de KMar, de bedrijfsmaatschappelijk werkster, de interne Begeleidingscommissie Verwijderingen;
- Medewerkers van de KMar die in vorengenoemde periode als escort dan wel anderszins betrokken zijn geweest bij uitzettingen, zullen worden uitgenodigd om ten overstaan van de commissie hun ervaringen te delen. Zij worden hierbij absolute anonimiteit gegarandeerd;
- De CvT zal gesprekken voeren met externe bronnen van buiten de KMar. Hierbij valt te denken aan luchtvaartmaatschappijen (bond cabinepersoneel, Martinair, en asielvocaten).

Na analyse van de uitkomsten zal worden vastgesteld of er sprake is (geweest) van structureel gebruik van geïmproviseerd geweld bij uitzettingen door ambtenaren van de KMar en zo ja, waarom er niet kan worden volstaan met het gebruik van de (wettelijk) toegestane dwangmiddelen bij uitzettingen.

Dit gedeelte van het onderzoek zal naar verwachting minimaal 3 maanden in beslag nemen om tot een gefundeerd oordeel te kunnen komen. De doorlooptijd is mede afhankelijk van de beschikbaarheid van dossiers en de bereidheid van medewerkers van de KMar gevolg te geven aan de uitnodiging om voor de commissie te verschijnen.

Deel 2-Heden

Dit gedeelte van het onderzoek zal zich vooral richten op de wijze waarop de KMar op dit moment uitvoering geeft aan het proces van uitzettingen van vreemdelingen. De navolgende werkprocessen cq onderdelen bij uitzettingen zullen worden onderzocht:

- Het gehele proces van voorbereiding;
- De opleiding en begeleiding van de escorts;
- De organisatie van het uitzettingsproces;
- Het feitelijk uitzetten van de vreemdelingen door de escorts;
- De nazorg van de escorts;
- Bestudering van de rapportages (inclusief toepassing dwangmiddelen) van de uitzettingen.

Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee

Ministerie van Defensie

Korpsstaf
Koninklijke Marechaussee
Afdeling Kabinet

Datum 9 november 2006
Ons kenmerk CKAB/SCVT/2006/61328

De CvT verricht haar onderzoek door kennisneming van de opgestelde (werk)instructies, maar ook door middel van observaties van het feitelijke proces van uitzettingen. Hierbij kiest de CvT er voor om steekproefsgewijs de escorts en vreemdelingen tijdens de vluchten te vergezellen. Op basis van analyse van vorengenoemde deelprocessen kan de CvT vaststellen hoe de KMar momenteel uitvoering geeft aan de uitzettingen van vreemdelingen en of daarbij sprake is van structureel gebruik van (geïmproviseerd) geweld.

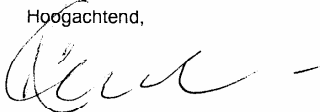
Naar verwachting zal de uitvoering van het tweede gedeelte van het onderzoek meer tijd in beslag nemen in verband met verschillende externe factoren die van invloed kunnen zijn op de mogelijkheid en frequentie van observaties. Het aantal groepsuitzettingen per chartervlucht en de beschikbaarheid van de individuele uitzettingen spelen hierbij een sturende rol. Zodra er voldoende observaties zijn verricht, kunnen er gefundeerde conclusies worden getrokken. De CvT streeft ernaar u omtrent haar bevindingen in het 2^e gedeelte van het onderzoek, in het voorjaar van 2007 te kunnen rapporteren.

De CvT zal tevens de beschikking krijgen over de onderzoeksvragen die de Nationale Ombudsman heeft opgesteld naar aanleiding van de twee uitzettingen van Netwerk, met het verzoek deze vragen in ons onderzoek mee te nemen. De CvT behoudt zich als onafhankelijke commissie het recht voor om geen (volledige) uitvoering te geven aan de onderzoeksvragen van de Nationale Ombudsman, indien de aard van de vragen zich niet verenigen met het onderzoekskader van de CvT.

Wellicht ten overvloede wijs ik u erop dat de voortgang van ons onderzoek mede wordt bepaald door de beschikbaarheid van medewerkers van de KMar en hun bereidheid tot medewerking, alsmede de beschikbaarheid en hoeveelheid van dossiers. Door tussenkomst van onze secretaris stellen wij ons in verbinding met de medewerkers van de KMar die wij graag wensen te spreken. Hierbij ga ik ervan uit dat onze secretaris kan rekenen op voortvarende en absoluut bereidwillige medewerking van alle aan de KMar verbonden medewerkers.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog behoefte hebben aan een aanvullende toelichting, dan is onze commissie graag bereid daarin te voorzien.

Hoogachtend,

L.C. Zaal MPM

Voorzitter Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee

Bijlage 3: brief Tweede Kamer der Staten Generaal

Vergaderjaar 2006–2007

KST102502
0607tkkst19637-1095
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers

's-Gravenhage 2006 Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 19 637, nr. 1095 1

Nr. 1095

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR VREEMDELINGENZAKEN EN INTEGRATIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Den Haag, 19 oktober 2006

Tijdens de regeling van werkzaamheden van 17 oktober jl. heeft het lid Klaas de Vries (PvdA) naar aanleiding van het tweeluik «inpakken en wegwezen» van het actualiteitenprogramma Netwerk, uitgezonden op 10 en 12 oktober jl., de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en de Minister van Defensie gevraagd om vandaag te laten weten wie onderzoek gaat doen naar aanleiding van het tweeluik. Het lid Klaas de Vries heeft eveneens de vraag gesteld of het gaat om oude feiten en, zo ja, of de ministers van deze oude feiten op de hoogte waren.

Mede namens de Minister van Defensie, geef ik hiermee gehoor aan het verzoek van lid Klaas de Vries.

Conform uw verzoek treft u bijgaand tevens de antwoorden aan op de vragen gesteld door het lid De Wit (SP) (Handelingen der Kamer II, vergaderjaar 2006–2007, nr. 222) over het toepassen van dwangmiddelen bij uitzettingen van uitgeprocedeerde asielzoekers (ingezonden 12 oktober) en de vragen gesteld door het lid Azough (Handelingen der Kamer II, vergaderjaar 2006–2007, nr. 223) (GroenLinks) over geweldtoepassing bij uitzettingen (ingezonden 17 oktober).

In reactie op het verzoek van lid Klaas de Vries wordt het volgende opgemerkt.

Met de in het tweeluik getoonde en beschreven werkwijzen van de Koninklijke Marechaussee (KMar) bij de uitzetting van vreemdelingen wordt een beeld geschetst dat niet wordt herkend. De beelden waarin dwangmiddelen worden gebruikt betreffen beelden van Franse geëscorteerde uitzettingen.

Voor zover kan worden nagegaan, betreffen de door Netwerk uitgelichte individuele cases geen recente zaken. Ook de in het tweeluik aangehaalde groepsgewijze uitzetting per chartervlucht naar Kameroen en de Democratische Republiek Congo dateert van 20 augustus 2003. Naar aanleiding van rapportages van externe en interne onderzoeken zijn sedert (globaal) 2002 verscheidene maatregelen getroffen om het toezicht op en de begeleiding van uitzettingen te verbeteren. Met ingang van 2004 zijn de vrijheidsbeperkende middelen die bij uitzettingen kunnen worden gehanteerd en de wijze van handelen hierbij van een uitdrukkelijke rechtsbasis voorzien door opnemings ervan in de Ambtsinstructie voor de politie, de KMar en de buitengewoon opsporingsambtenaar.

Dit neemt niet weg dat de methodes die in het tweeluik van Netwerk zijn getoond niet kunnen worden getolereerd. De KMar heeft voldoende middelen om uitzettingen op humane wijze uit te voeren, ook wanneer een vreemdeling zich verzet tegen zijn uitzetting.

De Commandant van de KMar heeft de beelden van het tweeluik van Netwerk dan ook ter beschikking gesteld aan de Commissie van Toezicht Uitzettingen KMar met het verzoek onderzoek te doen naar de gestelde beweringen. De Commissie van Toezicht Uitzettingen KMar is een vorig jaar ingestelde onafhankelijke, externe commissie die toezicht moet houden op de handelingen, waaronder het gebruik van dwangmiddelen, die de KMar in het kader van uitzettingen verricht. De Commandant van de KMar heeft de Commissie verzocht op zo kort mogelijke termijn te rapporteren en zal de Minister van Defensie en mij op de hoogte stellen van de bevindingen. Als de beelden op enigerlei wijze op waarheid berusten, zullen maatregelen volgen.

De Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie,
M. C. F. Verdonk
Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 19 637, nr. 1095 2

Bijlage 4: Plan van aanpak onderzoek

Inleiding

In uitzettingen op dinsdag 10 en donderdag 12 oktober 2006 heeft het actualiteitenprogramma Netwerk de uitzetting van enkele vreemdelingen door de Koninklijke Marechaussee getoond. De KMar-medewerkers zouden daarbij:

- buitensporig geweld tegen vreemdelingen gebruiken;
- ongeoorloofde dwangmiddelen toepassen;
- functionarissen omkopen in het land van herkomst van de vreemdelingen.

De Commissie van Toezicht Uitzettingen Koninklijke Marechaussee is akkoord gegaan met het verzoek van de Commandant KMar om onderzoek te doen naar de juistheid van de beelden en beweringen in de uitzettingen. De commissie rekent het zelf ook tot haar taak om op basis van het onderzoek aanbevelingen te doen over terugdringing van de noodzaak van geweldsinzet en daarmee een verkleining van de kans op ongeoorloofd of onnodig geïmproviseerd gebruik van geweld.

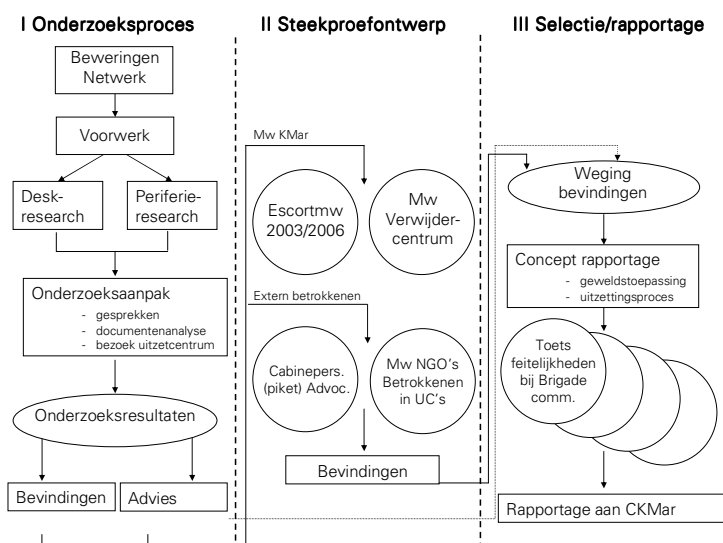
Van belang is een onderzoeksplan die een basis is voor conclusies over het getoonde geweld in de Netwerkuitzettingen en voor aanbevelingen om de geweldsincidentie verder te verminderen.

Deze bijlage beschrijft de onderzoeksmethode die de commissie in samenwerking met het adviesbureau Andersson Elffers Felix heeft ontwikkeld en toegepast.

Analyseschema

In de onderstaande figuur staat het gehanteerde analyseschema, dat uit drie delen bestaat. Onder I staat het globale onderzoeksproces en onder II het wezenlijke deel van het onderzoek: het steekproefontwerp met betrekking tot de te interviewen personen. Onder III staat de gevolgde route van bevindingen tot rapportage van conclusies en aanbevelingen aan de Commandant KMar.

Figuur 1: Analyseschema onderzoek

Onderzoeksproces

Voorwerk

Om inzicht te krijgen in het uitzettingsproces heeft de commissie eerst het nodige voorwerk gedaan. De commissie heeft enkele personen gesproken die indirect betrokken zijn bij het uitzettingsproces. Dit betrof gesprekken met (voormalig) bedrijfsmaatschappelijk medewerkers, vertrouwenspersonen, een voormalig aalmoezenier, een dominee KMar Schiphol, coördinatoren/docenten van de Opleiding Verwijderd Ambtenaar (OVA), een functionaris integriteitszorg en een arts. Daarnaast heeft de commissie zich verdiept in de taken en ambtsinstructies van de escortmedewerkers.

Deze bevindingen uit de eerste oriënterende gesprekken en deskresearch zijn de basis geweest voor het onderzoek:

- Omschrijving geweld
essentieel voor het onderzoek is een heldere omschrijving van geweld, wat ongeoorloofd geweld is en welke factoren en omstandigheden van invloed zijn op de incidentie van geweld;
- Individuele en groepsuitzetting
er is sprake van individuele uitzettingen en van groepsuitzettingen. Het uitzettingsproces verschilt en de verantwoordelijkheid van de KMar verschilt tussen beide vormen. In het onderzoek zijn beide vormen geanalyseerd;
- Hoor en wederhoor
voor het verkrijgen van een getrouw beeld van het gebruik van geweld bij uitzettingen is belangrijk dat naast de direct en indirect betrokken medewerkers van de KMar ook andere personen gehoord worden die niet tot de KMar behoren, maar wel zoveel mogelijk direct getuige zijn van uitzettingen. In het steekproefontwerp voor de interviews is de invulling van het deel "wederhoor" essentieel;
- Onderzoeksjaren
het voorwerk heeft opgeleverd dat er vooral in 2004 veel verandering is geweest in het proces van uitzetting, namelijk:
  - o De huisvesting van uit te zetten vreemdelingen op Schiphol.
Vóór mei 2004 was de huisvesting van het Verwijdercentrum nogal primitief. Vanaf mei 2004 is BUV, onder de naam Verwijdercentrum KMar Schiphol, gehuisvest op de G-pier van Schiphol. In een rapport dat door de "Commissie van toezicht detentieplaatsen Koninklijke Marechaussee Schiphol" is gemaakt over de periode november 2000-december 2003, wordt de toenmalige behuizing van het Verwijdercentrum als "zeer triest" aangemerkt. Er waren twee vertrekken waarin de uit te zetten vreemdelingen tot aan hun uitzetting werden vastgehouden. Een glazen wand scheidde de vertrekken van de daarvoor gelegen ruimte waar de administratieve gegevens werden verwerkt, de bagage werd opgeslagen en de vreemdelingen werden gefouilleerd¹. Met de verhuizing is de werkomgeving en verblijfslocatie voor de vreemdelingen en voor medewerkers KMar drastisch verbeterd;
  - o De werkinstructies zijn aangepast op het gebied van de geoorloofde inzet van geweld en van dwangmiddelen. In de loop van 2005 is de bodycuff als dwangmiddel ingevoerd;
  - o De sterkte van de KMar die van doen heeft met uitzettingen is verruimd en de organisatie van het proces is heringericht, waaronder de administratie van dossiers over de vreemdelingen.

¹ Commissie van Toezicht Detentieplaatsen district Koninklijke Marechaussee Schiphol, verslag over de periode november 2000 tot december 2003

Besloten is wat betreft de uit te nodigen personen te focussen op de uitzettingen in de jaren 2003 en 2006. Het jaar 2003 als jaar voor de "oude" uitzettingen vóór 2004, en 2006 als meest recent jaar na de veranderingen in 2004. De meeste aandacht zal immers uitgaan naar recente uitzettingen terwijl dan ook in beeld kan worden gebracht of er verschillen zijn tussen beide jaren. Verwacht mag worden dat in 2006 de geoorloofde geweldsinzet meer gecontroleerd, meer gedocumenteerd en meer transparant wordt toegepast.

Steekproefontwerp

Representativiteit

Wat betreft de representativiteit van de steekproef is een onderscheid gemaakt in drie groepen:

- i. deel bevraging escortmedewerkers van de KMar
- ii. deel bevraging werknemers KMar, niet zijnde escorts
- iii. deel bevraging extern betrokkenen

Ad i

Het leeuwendeel van de vraaggesprekken is gehouden met escortmedewerkers. De escorts bestaan zowel uit (fulltime) escortmedewerkers werkzaam op het Verwijdercentrum als uit grensmedewerkers die ervaring als escortmedewerkers hebben op gedaan tijdens de jaarlijkse 'vliegweken'. De groep geïnterviewden bevat ook ex-werknemers van de KMar.

Op basis van door de afdeling Personeel vertrouwelijk beschikbaar gestelde namenlijsten van escortmedewerkers die in 2003 en/of 2006 hebben geopereerd is er een aselecte steekproef getrokken, aangevuld met een selectie van enkele escorts die volgens de geraadpleegde geweldsformulieren betrokken zijn geweest bij het gebruik van geweld.

De uitgenodigde escorts hebben vrijwillig meegewerkt aan het onderzoek. Ze zijn niet onder ede verhoord.

Ad ii

Circa 20 medewerkers van het Verwijdercentrum hebben een uitnodiging ontvangen (officieren, adjudanten, opperwachtmeesters en wachtmeesters) voor een gesprek. De commissie heeft uiteindelijk 12 medewerkers van het Verwijdercentrum geïnterviewd.

Ad iii

De invulling van het deel "wederhoor" bij dit onderzoek is lastig. De betrokkenen waarop de bevindingen van Netwerk gebaseerd zijn, de uitgezette vreemdelingen zelf, zijn immers inmiddels reeds uitgezet of 'geklinkerd'. Om toch zo goed mogelijk aan het principe van hoor en wederhoor te kunnen voldoen is zeer gewenst dat gesproken wordt met:

- a. vreemdelingen in Uitzetcentra die na een of meer mislukte pogingen in afwachting zijn van een nieuwe uitzetting.

Met hulp van de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) zijn pogingen gedaan om in gesprek te komen met enkele vreemdelingen die op het punt staan om opnieuw uitgezet te worden. Zij verblijven dan in het UC in Rotterdam of op Schiphol.

Daarbij zij aangetekend dat door de andere politieke koers in de onderzoeksperiode minder vreemdelingen worden uitgezet;

- b. piketadvocaten en advocaten.

Via de Raden van Rechtsbijstand zijn (piket)advocaten benaderd met de vraag hun ervaringen met betrekking tot het uitzetten van vreemdelingen en het toepassen van buitenproportioneel geweld kenbaar te maken aan de commissie. Van piketadvocaten is een vijftiental reacties ontvangen; met enkele daarvan heeft de commissie een gesprek gevoerd;

- c. cabinepersoneel van luchtvaartmaatschappijen of vertegenwoordigers van de maatschappijen die verantwoordelijk zijn voor de veiligheid aan boord. aanvankelijk via vakbonden van vliegtuigpersoneel en later ook via medewerkers van het Verwijdercentrum is contact gelegd met enkele security officers van twee maatschappijen;
- d. vertegenwoordigers van NGO's: Vluchtelingenwerk en stichting Inlia;
- e. betrokkenen van de uitzendingen van Netwerk.

Respons en locatie voor gesprekken

Alle geselecteerde medewerkers van de KMar zijn via een brief van de voorzitter van de commissie gevraagd hun medewerking aan het onderzoek te geven. De bereidheid tot medewerking van de kant van de KMar bleek groot

Het feitelijk aantal afgenomen interviews staat in de onderstaande tabel.

Tabel 1: Afgenomen interviews

<i>Categorie</i>	<i>Aantal interviews</i>	<i>% verdeling</i>
escortmedewerkers KMar	39	53%
werknemers KMar, niet zijnde escortmedewerkers	4	5%
extern betrokkenen	30	41%
Totaal	73	100%

In totaal heeft de commissie 73 personen geïnterviewd. Van de 39 escortmedewerkers was 17% werkzaam vóór 2004, 19% werkzaam in 2006 en 64% in beide jaren. Daarnaast sprak de commissie 4 escortmedewerkers werkzaam bij het Bureau Uitzetting en Verwijdering, niet zijnde escorts. Met betrekking tot de extern betrokkenen was de respons voldoende en divers om invulling te geven aan het deel "wederhoor".

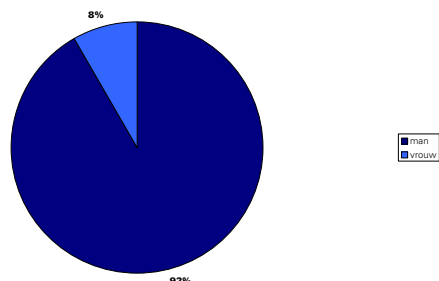
De interviews zijn afgenomen op een onafhankelijke locatie op de Maliebaan 16 te Utrecht; het kantoor van Andersson Elffers Felix. Voor de gesprekken waren twee kamers gereserveerd zodat de medewerkers elkaar bij het ontvangst of vertrek niet hoefden te zien. Voor ieder gesprek was een uur gereserveerd. Alvorens de commissie begon werd absolute anonimiteit en vertrouwelijkheid gegarandeerd. Ook werd de functie en onafhankelijkheid van de commissie toegelicht.

Cijfers over onderzoeksgroep escorts

Verhouding man-vrouw

De commissie heeft 3 vrouwelijke escortmedewerkers geïnterviewd en 36 mannelijke medewerkers.

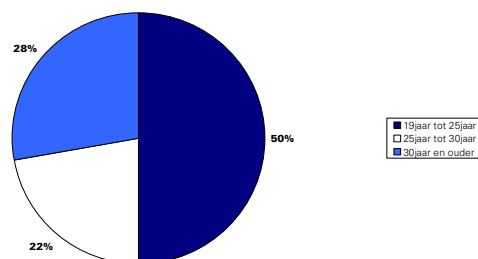
Figuur 2: Verhouding man/vrouw

Leeftijd

De helft van de geïnterviewden uit de onderzoeksgroep was jonger dan 25 jaar bij zijn/ haar eerste uitzetting. Van de geïnterviewde escorts was 22% 25 jaar of ouder bij zijn/haar eerste uitzetting en 28% was boven de 30.

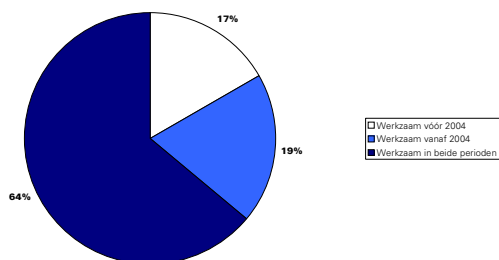
Figuur 3: Gemiddelde leeftijd eerste uitzetting

Werkervaring

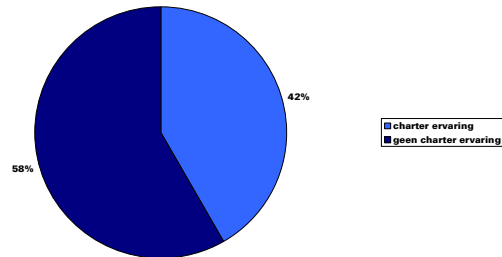
Het grootste deel, 64% van de geïnterviewden, was werkzaam vóór 2004 én in 2006. De werkperiode van de overige escorts uit de onderzoeksgroep was redelijk gelijk verdeeld over de jaren; 17% was alleen werkzaam vóór 2004 en 19% alleen in 2006.

Figuur 4: Werkperiode

Ruim 40% van de totale groep geïnterviewden escortmedewerkers heeft deelgenomen aan groepsuitzettingen.

Figuur 5: Charter ervaring

Rapportage

De bevindingen uit de gesprekken en correspondentie met direct en indirect betrokkenen bij uitzettingen en de bestudeerde documenten zijn samenhangend gewogen langs de twee door de commissie gekozen invalshoeken van het onderzoek, namelijk, concluderen over de getoonde geweldsbeelden in de Netwerkuitzendingen en aanbevelingen formuleren over aanpassingen in de huidige factoren en omstandigheden die van invloed zijn op de toepassing van geweld bij uitzettingen.

Bijlage 5: Vragenlijst

I Start

Voor aanvang vraaggesprek geeft lid CvT een korte toelichting op doel en spelregels gesprek:

1. doel: informatie boven tafel over mogelijke excessieve geweldsinzet bij uitzetting. Vragen of uitzendingen Netwerk gezien zijn;
2. spelregels: strikt vertrouwelijk, wordt niet terug gerapporteerd, de CKMar hecht zeer aan medewerking, na onderzoek wordt informatie vernietigd. Wordt hard toegezegd.

II Algemeen

Vraag	Antwoord	Opmerkingen
Naam		
Leeftijd		
Geslacht		
Aantal jaren in dienst KMar *)		
Aantal gedane uitzettingen *)		
Waarvan met geweldsinzet *)		
Soort uitzetting		Individueel, groep, overheidsvlucht
Functie *)		
Onderdeel *)		
Nog in dienst / uit dienst		Evt reden waarom uit dienst
Leidinggevende *)		

*) voor 2004 of in 2006

III Specifiek

1. Hoe bent u benaderd om escortdiensten te doen voor uitzettingen?
2. Is er veel animo voor escortdiensten binnen de KMar? Wat is er (on) aantrekkelijk aan?
3. Bent u getraind voor het begeleiden bij uitzettingen? Waarin bent u onderwezen? Is er ook geoefend op het inzetten van geweld? Hoe ging dat? Hoeveel dagen waren met de opleiding gemoeid? Hebt u er nog wat aan gehad? Waarin schoot de opleiding tekort als u er nu op terugkijkt?
4. Merkt u verschillen in optreden tussen de escorts die werken bij de dienst Uitzettingen op Schiphol en collega's die van elders komen?
5. Heeft u ook meegewerkt aan groepsuitzettingen? Hoe gaat dat in zijn werk? Is de sfeer op Rotterdam Airport anders dan op Schiphol? Klopt het dat bij groepsuitzettingen nauwelijks geweldsinzet nodig is? Als dat inderdaad zo is, hoe komt dat volgens u?

6. Wilt u een moeilijke poging tot uitzetting beschrijven die uiteindelijk is mislukt?

Aandachtspunten en indirecte vragen, situationeel:

- *met hoeveel escorts; wie commandant*

- naar welk land
- wat wist u over de uitgewezen asielzoeker (info in reisenvolpde en werkbriefjes) over zijn verblijfsduur in Uc, incidenten tijdens vervoer naar Schiphol waardoor asielzoeker opgefokt is, eerdere pogingen tot uitzetting en eerder vertoond gedrag
- hoe rapporteerde u over de mislukte uitzetting (via formulier, aan commandant, mondeling aan collega's)
- kont u de asielzoeker verstaan. Was er een advocaat bij of iemand van NGO?
- wie besliste dat uitzetting niet doorging
- was er niet wat meer geweldsinzet wenselijk geweest om uitzetting te laten slagen?

7. Vertelt u eens de moeilijkste geslaagde uitzetting waarbij u betrokken was?

Aandachtspunten en indirecte vragen, situationeel:

- met hoeveel escorts; wie was de commandant
- naar welk land
- kon u de asielzoeker verstaan
- waarom was de gewezen asielzoeker zo recalcitrant, denkt u
- beschrijft u eens hoe de vlucht ging
- hoe verliep een en ander op de luchthaven in land van herkomst
- welke vormen van geweldsinzet zijn er eigenlijk bij uitzettingen? Kunt u een overzicht geven? Welke is bij deze uitzetting ingezet?

8. Soms is het noodzaak om geweld te gebruiken bij uitzettingen. Het gaat dan om door escorts toegestane geweldsinzet. Wanneer is volgens u sprake van geweld dat verder gaat dan volgens instructies is toegestaan? Kunt u een geval beschrijven wat qua geweld toch wel "op het randje" is geweest, of zelfs er overheen is gegaan? Wat was daarvan de oorzaak? Bent u tevreden over de manier waarop u de uit te zetten vreemdeling "aangeleverd" krijgt?

9. Merkt u in de praktijk te weinig mogelijkheden van geweldsinzet te hebben. Waar denkt u dan aan? Heeft u dat wel eens aangekaart bij uw leidinggevende? Wat was de reactie?

10. Hoe komt het dat de formulieren geweldsinzet door escorts zo verschillend worden ingevuld? Waarom zijn die formulieren eigenlijk nodig volgens u? Is er over een formulier dat u heeft ingevuld een nader gesprek geweest met uw leidinggevende?

11. Hebt u meegemaakt dat collega's volgens u onnodig zwaar geweld bij uitzettingen hebben toegepast? Is daar naderhand nog over gesproken? Is dat ook met zoveel woorden op het formulier ingevuld, voor zover u weet? Hebt u meegemaakt dat collega's stevig aangesproken zijn op hun geweldsinzet?

12. Kunt u beschrijven welke reacties u kreeg van getuigen bij uitzetting? Bijvoorbeeld van vliegtuigpersoneel, grondpersoneel en passagiers. Wordt u daardoor zelf niet "opgefokt"? Of maakt de asielzoeker daar handig gebruik van?

13. Zijn er collega's (of commandanten) bij de KMar waarmee u liever geen uitzettingen doet? Waarom niet?

14. Weet u dat er een klachtencommissie is bij de KMar? Denkt u dat escorts daar gebruik van maken als ze excessief of onnodig geweld hebben gezien bij collega's?

15. Hebt u zelf – nu u er op terugkijkt – wel eens behoorlijk geweld gebruikt? Welke uitzetting betrof dit? Hebben uw collega's daarbij geholpen? Of bent u juist op uw "stevige" geweldsinzet aangesproken?
Wat hebt u toen op het formulier ingevuld?

OVERIGE VRAGEN EN OPMERKINGEN

Bijlage 6: Beschrijvingen organisatie en werkwijze KMar bij uitzettingen

In deze bijlage worden de organisatie en werkwijze van KMar geschetst. Voor beschrijving van de werkwijze is gebruik gemaakt van de werkinstructies¹ voor de escorts. De beschrijving van de organisatie is gebaseerd op informatie van de KMar. De beschrijving heeft betrekking op de huidige situatie. Aan het slot van deze bijlage wordt ingegaan op de belangrijkste verschillen vóór 2004 en na 2004.

Plaats KMar in de keten

De KMar is betrokken bij verschillende schakels van het proces van gedwongen vertrek. Aan de grens is de KMar de organisatie die als eerste geconfronteerd wordt met het asiolverzoek van een vreemdeling. De aanmelding van een vreemdeling voor plaatsing in een locatie voor vreemdelingenbewaring is het begin van een lange 'uitzetketen' waarbij verschillende instanties betrokken zijn. In het bijgevoegde schema worden deze keten en de verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken instanties weergegeven. Duidelijk is dat de KMar het sluitstuk vormt van de keten.

De daadwerkelijke uitzetting, dat wil zeggen het proces van de ontvangst op de luchthaven Schiphol, het naar het vliegtuig brengen en het eventueel escorteren van de vreemdeling en de administratieve afhandeling daarvan, wordt uitgevoerd door de ambtenaren van het Verwijdercentrum² van het KMar district Schiphol.

De eerste betrokkenheid van het Verwijdercentrum vindt plaats bij de voorbereiding van de uitzetting; wanneer de vreemdeling vanuit de vreemdelingenbewaring wordt overgeplaatst naar een Uitzetcentrum. De KMar controleert of er bijzonderheden zijn op basis van het geleideformulier van de vreemdeling (M118) en controleert de aanwezigheid van een (vervangend) reisdocument. Vervolgens boekte de KMar tot april 2007 een vlucht voor de vreemdeling en, indien nodig, voor de escorts. De vluchtgegevens worden doorgegeven aan de IND en aan de verantwoordelijke Vreemdelingenpolitie/ KMar.

Een tweede schakel waarbij de KMar een grote rol speelt is het uitvoeren van de uitzetting. De verantwoordelijkheden van de KMar zijn nu samen te vatten als:

- zorgdragen voor vervoer van het Verwijdercentrum naar de luchthaven
- zorgdragen voor de aanwezigheid van escortering op de juiste tijd en plaats
- zorgdragen voor 'boarding' (onbegeleid), uitzetting (begeleid) of transit (begeleid)

Bij annulering van de vlucht informeert de KMar de verantwoordelijke Vreemdelingenpolitie-regio en de KMar-brigade. De reden van annulering wordt geregistreerd en een locatie voor vreemdelingenbewaring wordt geregeld. De KMar organiseert tevens het vervoer van de luchthaven naar het Uitzetcentrum Schiphol.

Wanneer de uitzetting geslaagd is geeft de KMar de datum van uitzetting door aan de IND en de Vreemdelingenpolitie middels het formulier M100. Hiermee eindigt de 'uitzetketen'.

¹ Bron: Werkinstructie Verwijdercentrum t.b.v. Escorts, versie 04-04-2006

² Het Verwijdercentrum is de nieuwe benaming voor het Bureau Uitzetting en Verwijdering (BUV)

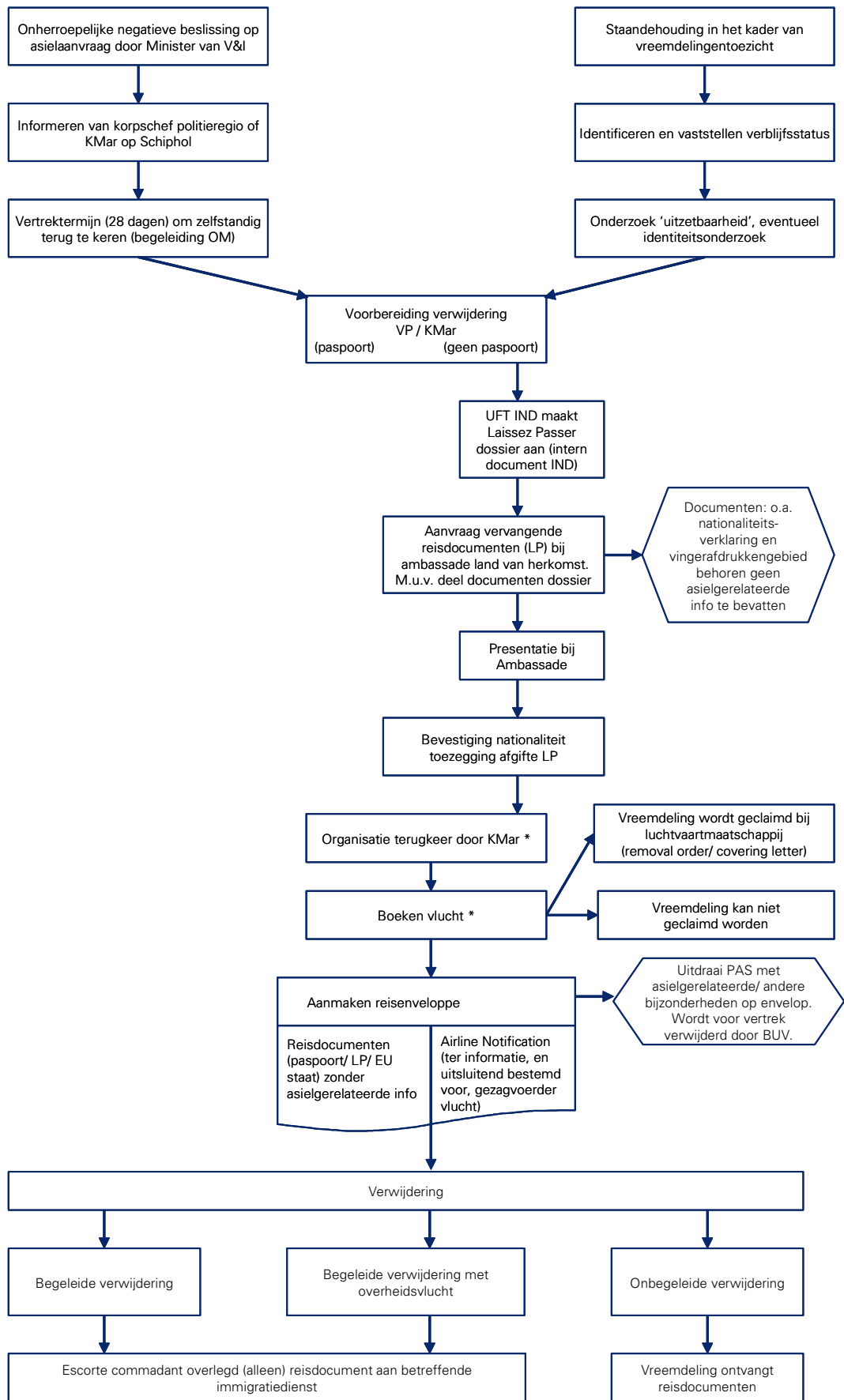
Vanaf 1 januari 2007 is de DT&V operationeel. Deze dienst is verantwoordelijk voor het bevorderen van het daadwerkelijk vertrek van de vreemdelingen die Nederland dienen te verlaten. De DT&V en de KMar hebben in de 'uitzetketen' beide afzonderlijke taken en verantwoordelijkheden. Het accent van de DT&V ligt op het voorbereiden van het vertrek van de vreemdeling inclusief de boeking van de vlucht. Het accent van de werkzaamheden van de KMar ligt bij de feitelijke effectuering van het vertrek.

Op de volgende pagina is in schema 1 het verwijderproces weergegeven¹.

¹ Bron: Rapport van de commissie feitenonderzoek uitzettingen naar de democratische republiek Congo

**Commissie van Toezicht Uitzettingen
Koninklijke Marechaussee**

Schema 1: Verwijderingen

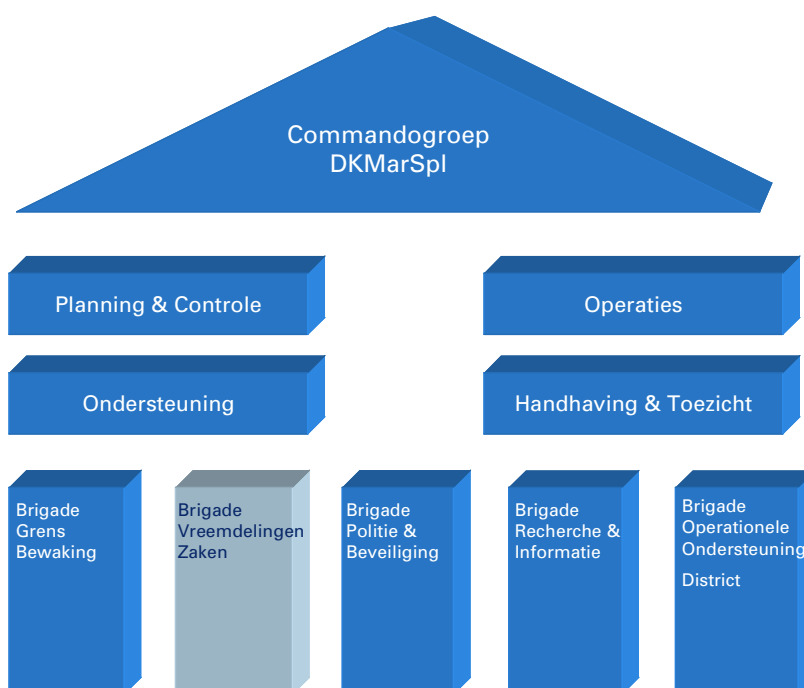
* Vanaf april 2007 is de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) belast met de organisatie van de terugkeer en het boeken van de vlucht

Organisatie KMar met betrekking tot uitzettingen

Brigade Vreemdelingenzaken

De brigade Vreemdelingenzaken is verantwoordelijk voor het uitzetten van vreemdelingen. De brigade maakt onderdeel uit van het KMar-district Schiphol. Bij het uitzetten van vreemdelingen wordt gebruik gemaakt van personeel van de brigade Grensbewaking. De brigade Vreemdelingenzaken staat onder leiding van de brigadecommandant en zijn staf. Het Verwijdercentrum maakt onderdeel uit van de brigade.

Schema 2: Organisatie District KMar Schiphol

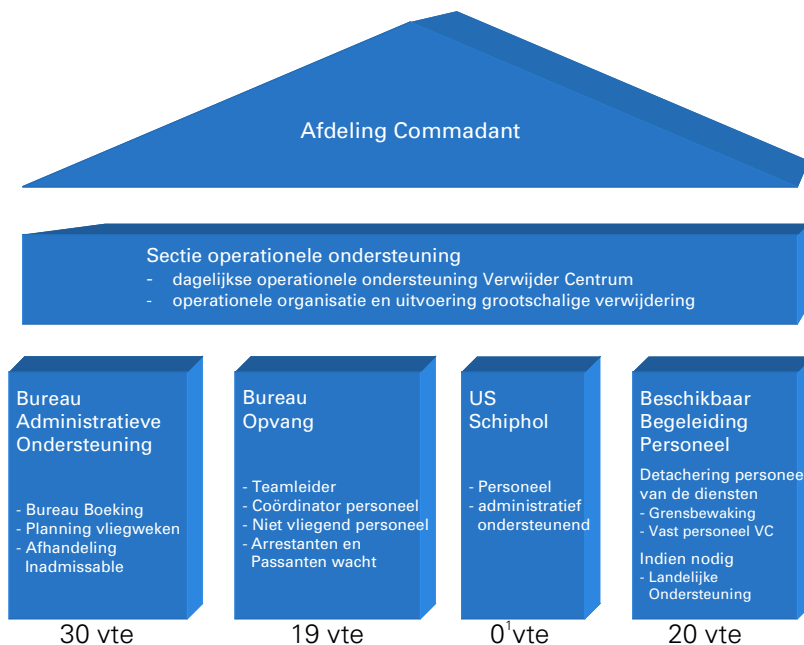
Organisatie Verwijdercentrum

Het Verwijdercentrum zorgt voor de daadwerkelijke uitzetting van vreemdelingen. Het Verwijdercentrum wordt aangestuurd door de afdelingcommandant die beschikt over een sectie operationele ondersteuning. De sectie zorgt voor de dagelijkse operationele ondersteuning en is verantwoordelijk voor de organisatie en uitvoering van grootschalige verwijderingen (charters).

Met de organisatie en uitvoering van individuele uitzettingen zijn vier eenheden belast:

- bureau Administratieve Ondersteuning: zorgt voor planning vliegweken en afhandeling admissables. Tot 1 april 2007 deed dit bureau ook de boekingen;
- bureau Opvang: is verantwoordelijk voor de opvang van de vreemdelingen. De Arrestanten en Passantenwacht maakt hier onderdeel van uit;
- uc Schiphol zorgt voor de bewaring van de vreemdelingen in afwachting van de uitzetting, of bij mislukking terugkeer naar instellingen van DJI;
- begeleiding: hierin zit de pool van beschikbare escorts die ten dele bestaat uit eigen vast personeel en tijdelijk gedetacheerden van Schiphol Grensbewaking.

Schema 3: Organisatie Verwijdercentrum

Werkproces KMar

Vorbereiding/Planning

Vorbereiding escortcommandant

Van elke vreemdeling wordt door het Verwijdercentrum een werk dossier samengesteld. Alle relevante informatie wordt door het personeel van het Verwijdercentrum in dit dossier verzameld en vermeld. De escortcommandant wordt voor de vlucht door de teamleider geïnformeerd. De beschikbare informatie en de gevarenclassificaties en /of antecedenten worden hierbij doorgegeven. Tijdens de briefing overhandigt de teamleider ook de tickets, de instapkaarten en de eventuele hotelvoucher.

Indien de vlucht vanaf Amsterdam met de KLM is geboekt gaat de escortcommandant na de briefing van de teamleider naar het crewcenter zodat hij de captain en de rest van de crew kan informeren. Hij overhandigt de captain de Airline notification met de relevante informatie van de vreemdeling en de escorts.

Op het intranet van de KMar is informatie beschikbaar over bijna alle bestemmingen. Zo is er per land informatie te vinden over eventuele benodigde visa, telefoonnummers van ambassades, informatie over geld, klimaat en eventuele veiligheids- en gezondheidsrisico's. De escorts moeten zich voor het begeleiden van de uitzetting 'gepast' kleden².

¹ Het UC Schiphol valt per 1 juni 2007 onder de dienst DT&V

² Voor heren: een colbert, overhemd lange mouwen, nette broek, (clip) stropdas. Voor dames: bovenkleding lange mouwen, gekleed, rok of lange broek.

Grondproces

Het escorteren van vreemdelingen gebeurt door minimaal 2 personen. Afhankelijk van de vliegtijd en de te verwachten problemen van de vreemdeling wordt het aantal escorts uitgebreid¹. In de planning wordt er van uit gegaan dat er minimaal 1 ervaren escort meevliegt.

De escorts melden zich drie uur voor vertrek bij de teamleider. De escortcommandant maakt een taakverdeling. Na de overname van de vreemdeling verifieert de escortcommandant de identiteit van de vreemdeling aan de hand van het reisdocument en/of de identiteitsgegevens. Direct na het overnemen van de vreemdeling fouilleert de APW van de KMar de vreemdeling. Het fouilleren kan ook worden uitgevoerd door de escorts, echter altijd in aanwezigheid van de APW.

Handbagage wordt door de escorts gecontroleerd op gevaarlijke goederen. Nadat de vreemdeling is ingesloten kan de handbagage ter controle door een X-ray worden gehaald. Ruimbagage wordt in een bagagekluis gedeponneerd.

In afwachting van het vertrek worden begeleide vreemdelingen ingesloten in een individuele ophoudruimte. Alle vreemdelingen hebben het recht om te bellen en kunnen in de gelegenheid gesteld worden om te roken. Tevens krijgen zij koffie en water aangeboden.

Afhankelijk van wat er is afgesproken tijdens het overleg tussen de captain en de escortcommandant komt de vreemdeling als eerste of als laatste aan boord van het vliegtuig. Indien de vreemdeling als laatste aan boord komt gaat dit via de achtertrap.

Het personeel van het Verwijdercentrum brengt de escort en de vreemdeling naar het vliegtuig. De procedure op het Verwijdercentrum is dusdanig dat de escorts zich slechts hoeven te concentreren op de vreemdeling. De begeleiders houden zich hoofdzakelijk bezig met het voertuig en de bagage van de escorts en de vreemdeling. De escortcommandant is er verantwoordelijk voor dat alle bagage inclusief fouilleringzakken meegaan in het vliegtuig. Ook nu maakt de escortcommandant weer afspraken met zijn escorts met betrekking tot:

- de taakverdeling; hoe de boarding zal geschieden;
- wie er op welke zitplaatsen gaat zitten;
- de communicatie in het vliegtuig;
- wie er in geval van annulering de tickets en de bagage regelt en wie zich met de vreemdeling bezig houdt.

Begeleiding uitzetting

Er zit altijd een escort direct naast de vreemdeling. De escortcommandant beslist of de vreemdeling tijdens de vlucht wordt voorzien van dwangmiddelen. Indien de vreemdeling op het Verwijdercentrum is voorzien van dwangmiddelen zal de vreemdeling geboeid blijven zolang dat noodzakelijk wordt geacht door de escortcommandant.

¹ Indien de daadwerkelijke vlucht niet meer dan 4 uren bedraagt zijn er minimaal 2 escorts. Duurt de vlucht 5,6 of 7 uur, dan zijn er minimaal 3 escorts. Een vlucht langer dan 8 uur wordt door minimaal 4 escorts geëscorteerd.

De vreemdeling wordt bij toiletgebruik altijd begeleid naar het toilet. Er wordt voor zorg gedragen dat de toiletdeur niet door de vreemdeling gesloten kan worden. Tijdens de vlucht mag de vreemdeling gewoon eten en drinken. Om te voorkomen dat er verwondingen ontstaan, krijgt de vreemdeling echter alleen een lepel ter beschikking tijdens de maaltijd en worden er in sommige gevallen geen warme dranken geserveerd aan de vreemdeling. Zowel vreemdeling als escorts mogen geen alcohol gebruiken in het vliegtuig. Tijdens de vlucht kunnen escorts rusten mits er altijd minimaal 2 escorts wakker zijn en naast de vreemdeling zitten.

Vreemdelingen worden ongeboeid door de escorts overgedragen aan de lokale autoriteiten, bijna altijd de plaatselijke immigration¹. Slechts de reisdocumenten (Paspoort, Laissez Passer, EU document, Guiding Letter of de Covering Letter) worden met de vreemdeling overgedragen aan de autoriteiten. De OPNO's, de reisopdracht, de M118 etcetera mogen nooit worden overgedragen. Tevens mag er nooit worden verteld dat de vreemdeling een ex-asielzoeker betreft.

De fouilleringzak wordt aan de vreemdeling zelf overhandigd.

Aan de vreemdeling kan een bedrag van maximaal 50 euro worden gegeven voor de eerste levensbehoeften en of vervoersmogelijkheden. Het geven van financiële middelen en/of cadeautjes aan de plaatselijke autoriteiten is niet toegestaan.

Evaluatie/Vastlegging

Na terugkomst meldt de escortcommandant zich af bij het Verwijdercentrum. Hij meldt de eventuele bijzonderheden die zich hebben voorgedaan tijdens de vlucht. Deze vermeldt hij ook op het formulier van de opdracht transportbegeleiding. Nadat de escortcommandant zich heeft afgemeld bij het Verwijdercentrum moet de escortcommandant in het PAS-systeem (Project Automatisering Schiphol²) zijn vlucht afhandelen. Declaraties en vluchtgegevens worden tevens in dit systeem ingevoerd.

Indien er door de escorts geweld is toegepast dient daar een rapportage van te worden gemaakt middels het meldingsformulier geweldsaanwending. Een verantwoordelijke adjudant archiveert deze formulieren.

Escorts

Rekrutering

Voor begeleiding van de vreemdelingen naar het land van uitzetting is een escortpool beschikbaar. In deze pool zitten verwijderambtenaren die werkzaam zijn op het Verwijdercentrum maar ook een roulerende groep marechaussees afkomstig van de verschillende brigades. Sinds 2004 wordt alleen gebruik gemaakt van medewerkers van de grensbewaking Schiphol. Iedere marechaussee heeft enkele weken per jaar zijn vliegweken.

¹ Indien de vreemdeling een Inadmissible betreft dan dient hij/zij te worden overgegeven aan de stationmanager of aan een andere vertegenwoordiger van de luchtvaartmaatschappij.

² In beginsel worden alle relevante vreemdelingrechtelijke handelingen van de KMar op Schiphol in het PAS -systeem ingevoerd. Deze handelingen kunnen variëren van een toegangsweigering, via ontdekking en inbeslagname van een vals document, tot incidenten bij een poging tot uitzetting. Een werkbriefje kan ook asielgerelateerde informatie bevatten. Het werkbriefje is een intern document van de KMar.

Gedurende deze periode is een marechaussee oproepbaar voor het escorteren van een vreemdeling bij uitzetting. Een marechaussee kan weigeren aan de vliegweken deel te nemen.

Opleiding

Escorts volgen verplicht de Opleiding Verwijder Ambtenaar (OVA). Het opleidingsprogramma beoogt kennis over relevante achtergronden van vreemdelingen te combineren met training in omgaan met conflicten. Tijdens deze drie dagen werden de escorts getraind in (non-verbale) communicatie met vreemdelingen, omgang met conflicten, de-escalerend gedrag en stressbestendigheid in conflictsituaties. In 2006 werd deze opleiding van drie naar vijf dagen uitgebreid. In de cursus wordt nu gebruik gemaakt van acteurs voor het uitvoeren van rollenspellen. Dit onderdeel wordt verzorgd door een extern Training en Advies bureau¹. Iedereen dient de OVA-opleiding gevolgd te hebben voordat wordt gevolgd. Op dit moment hebben alle Verwijdercentrum-medewerkers en 80% van de gedetacheerden vanuit de grensbewaking de opleiding gevolgd.

Voor het personeel van de grensbewaking bestaat daarnaast een eendaagse introductieprogramma dat aan het begin van de vliegperiode gevolgd moet worden. Tijdens deze dag krijgen de grensmedewerkers een module weerbaarheidstraining, informatie met betrekking tot preventie en hygiëne en een instructie over de te voeren administratie bij een uitzetting zoals het briefing en het debriefing formulier en het meldingsformulier geweldsaanwending bij uitzettingen. Tevens wordt het werkproces van het Verwijdercentrum Schiphol toegelicht. Deze introductiedag wordt verzorgd door personeel van het Verwijdercentrum.

Voor het personeel van het Verwijdercentrum is er één keer in de zes weken een opfriscursus. Tijdens deze cursus worden verschillende procedures met betrekking tot het toepassen van dwangmiddelen en het begeleiden naar het vliegtuig herhaald.

Ervaringsniveau

Escorts worden ingedeeld in vier ervaringsniveaus. Iedere escort begint op niveau 1 en stijgt in niveau afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van de uitgevoerde vluchten in het recente verleden. Het ervaringsniveau is niet leeftijdafhankelijk.

Voor iedere uitzetting wordt een escortcommandant aangewezen. De escortcommandant heeft de meeste ervaring en derhalve het hoogste niveau. Voor de meeste vluchten worden escortcommandanten aangewezen op niveau vier. Bij uitzettingen die naar verwachting relatief makkelijk zullen verlopen worden echter ook wel eens escortcommandanten op niveau 3 ingezet. Het escortteam wordt aangevuld met escorts van niveau 1,2,3 of 4. Bij de samenstelling van het escortteam dat een uitzetting begeleidt wordt rekening gehouden met de verschillende niveaus. Daarbij wordt ervoor gekozen om medewerkers van het Verwijdercentrum als escortcommandant te laten optreden vanwege de ervaring en up-to-date kennis.

Op dit moment beschikt het Verwijdercentrum over 83 medewerkers die als escort kunnen fungeren. Hiervan zitten 35 medewerkers op het niveau van escortcommandant (niveau 3-4 en 4). Tot januari 2007 werden de medewerkers van het Verwijdercentrum ondersteund door een pool van grensmedewerkers. Vanaf januari 2007 is dit echter niet meer het geval.

Tabel 1: Beschikbare escorts weergegeven naar ervaringsniveau en leeftijd (2007)

Niveau	# Verwijdercentrum mw	Gem. leeftijd
1	2	25.5
2	20	25.5
3	26	30
3 ⁴	3	28.5
4	32	34.5
Totaal	83	

Instructies en hulpmiddelen

De dwangmiddelen die kunnen worden ingezet tijdens het escorteren van vreemdelingen zijn:

- bodycuffs
- klittenband
- tie-rips

Behalve bovenstaande dwangmiddelen staat de ambtsinstructie het gebruik van een helm toe. Van deze mogelijkheid wordt geen gebruik gemaakt. Een door TNO ontworpen prototype is door de KMar afgewezen. Voordat een vreemdeling wordt voorzien van dwangmiddelen dient eerst de dienstdoende teamleider te worden geïnformeerd. Indien een vreemdeling is voorzien van dwangmiddelen moet er altijd minimaal één escort bij de vreemdeling aanwezig zijn om toezicht te houden.

Het gebruik van de inzet van dwangmiddelen wordt achteraf gemeld middels het invullen van het meldingsformulier "geweldsaanwending bij uitzettingen".

Typering verschil vóór en na 2004

Vanaf 2004 hebben er veranderingen plaatsgevonden in de huisvesting van het Verwijdercentrum én in de werkinstructies van de escortmedewerkers.

Werkinstructies

Vanaf 2004 is er een nieuwe werkinstructie van kracht. In tegenstelling tot de vorige werkinstructie heeft deze nu een wettelijke basis. In de nieuwe werkinstructie zijn de grenzen van het (on)toelaatbare beter inzichtelijk gemaakt. De nieuwe instructie vermeldt nadrukkelijk dat het ten strengste verboden is om de vreemdeling naar voren te buigen. Ook is het niet toegestaan om de mond van de vreemdeling af te plakken of anderszins te bedekken. De kans op het toepassen van (geïmproviseerde) ontoelaatbare methoden is met de nieuwe instructie afgenomen.

Toerusting escorts

De opleiding van de escorts is uitgebreid van 3 naar 5 dagen en er zijn periodieke opfriscursussen. In 2006 is de bodycuff geïntroduceerd. Deze vervangt voor een belangrijk deel de handboeien en de koppel. Met de bodycuff is het eenvoudiger de vreemdeling onder controle te houden. De vóór 2004 gehanteerde methode van voorover drukken van de vreemdeling, soms met behulp van een deken, en het afdekken van de mond zijn nu expliciet verboden.

Op onderstaande foto is de bodycuff te zien.

Huisvesting

Mei 2004 is het Verwijdercentrum verhuisd van de F pier naar de G-pier van Schiphol. Vóór mei 2004 was de huisvesting van het Verwijdercentrum primitief. Er waren twee vertrekken waarin de uit te zetten vreemdelingen tot aan hun uitzetting werden vastgehouden. Een glazen wand scheidde de vertrekken van de daarvoor gelegen ruimte waar de administratieve gegevens werden verwerkt, de bagage werd opgeslagen en de vreemdelingen werden gefouilleerd. De nieuwe huisvesting is beter ingericht op het werkproces van het Verwijdercentrum en draagt bij aan een beter uitzettingsproces.

Organisatie

Het Verwijdercentrum is na 2004 sterk uitgebreid. In 2003 waren er 51 medewerkers werkzaam op de afdeling Verwijdering (tegenwoordig Afdeling Verwijdercentrum KMar Schiphol genoemd) terwijl dit aantal in 2006 uitgebreid is tot 133. Met ingang van 1 augustus 2007 zal het aantal fte van het Verwijdercentrum weer afnemen met 35 vte. Daarnaast zal er vanaf 1 juni een overheveling van personeel (18 vte) plaatsvinden naar DT&V. Vóór 2004 werden de escorts aangestuurd door teamleiders (opperwachtmeesters). De afdelingscommandant stuurde, als eindverantwoordelijke, deze teamleiders aan. In de huidige situatie zijn er vier coördinatoren en acht opperwachtmeesters. De coördinatoren sturen namens de afdelingscommandant het totale proces aan. Tevens zijn zij het aanspreekpunt voor externen. Uit het team van de acht opperwachtmeesters worden per shift twee teamleiders gehaald. Eén teamleider is tijdens de shift verantwoordelijk voor de administratie en het

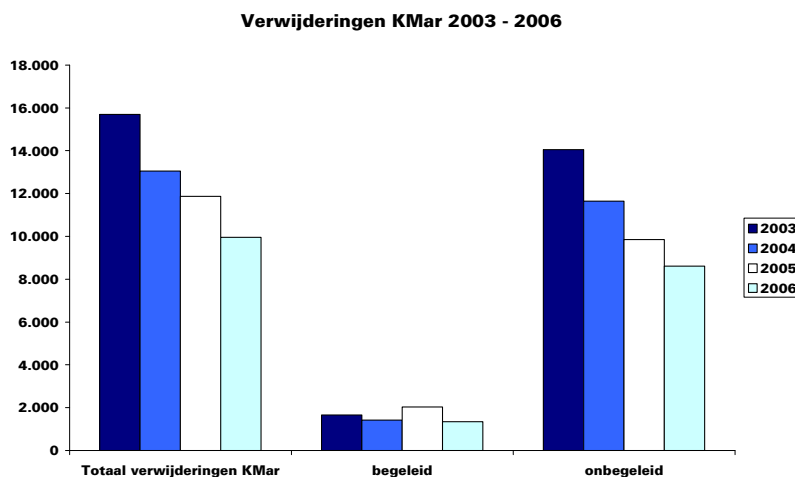
intakeproces vanaf de toevoer door DVO. De andere teamleider houdt toezicht op het aan boord brengen van de vreemdelingen.

Bijlage 7: Cijfers over uitzettingen

Aantal verwijderingen

Het totaal aantal verwijderingen door de KMar is de afgelopen 4 jaar sterk gedaald. Vonden er in 2003 nog 15.697 verwijderingen plaats, in 2006 waren er dit nog maar 9.962. Het zijn vooral de onbegeleide uitzettingen die afnemen. Het aantal begeleide uitzettingen neemt ook af, maar kende in 2005 een piek met 2029 uitzettingen. In 2006 was het aantal begeleide uitzettingen 1351, dit is 16% van het totaal aan verwijderingen door de KMar.

Figuur 1

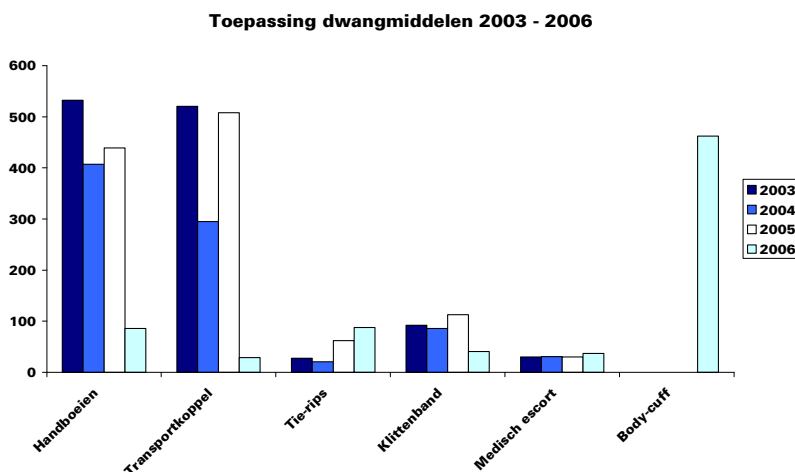

Bron: realisatiecijfers KMar 2003-2006

Gebruik dwangmiddelen

De bodycuff is in 2006 in gebruik genomen. Dit is nu verreweg het belangrijkste dwangmiddel. Met het inzetten van de bodycuff is de toepassing van handboeien en transportkoppels sterk afgenomen. In 2006 is in totaal 462 keer de bodycuff gebruikt. Soms wordt de bodycuff in combinatie met tie-rips of klittenband gebruikt.

Figuur 2

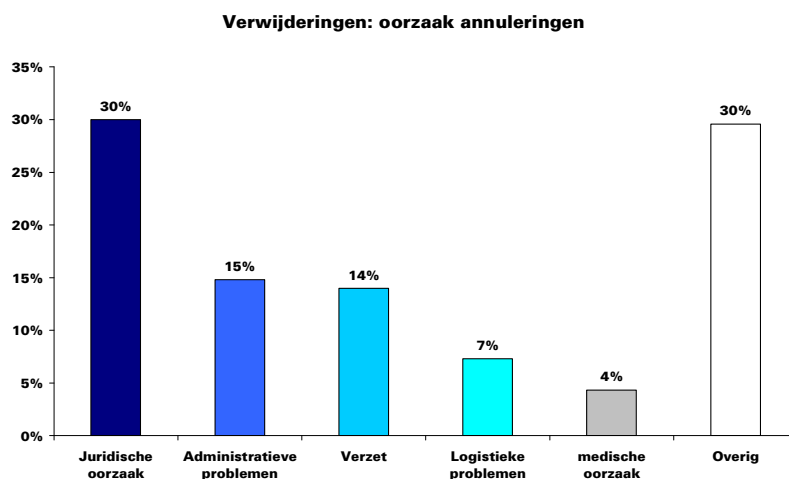
Bron: realisatiecijfers KMar 2003-2006

Oorzaken annulering

In 2006 zijn er 1343 uitzettingen -begeleid en onbegeleid- geannuleerd. Daarvan zijn er 188 annuleringen toe te schrijven aan verzet van de vreemdeling, dit is 14% van het totaal aan annuleringen. De meeste annuleringen - ruim 400 (30%) - hadden een juridische of bestuurlijke achtergrond, zoals voorlopige voorziening, opschorting door de rechter, asielverzoek, beleidsbeslissing IND.

In 22% van de gevallen is annulering het gevolg van niet-adequate aanlevering: voor 15% het gevolg van administratieve problemen – onvolledige papieren e.d. – en voor 7% logistieke problemen (geen vervoer, te laat, e.d.). Onder het kopje overig zijn andere oorzaken, zoals annulering van vluchten en weigering door gezagvoerder, samengevoegd. Deze verklaren tezamen 30% van de annuleringen.

Figuur 3

Bron: realisatiecijfers KMar 2003-2006

Gegevens tot en met april 2007

Uit de realisatie cijfers tot en met april 2007 blijkt dat het totaal aantal verwijderingen ten opzichte van 2006 afneemt. Het aantal begeleide uitzettingen is echter toegenomen (501 in de eerste 4 maanden van 2007 ten opzichte van 1351 in heel 2006). De bodycuff is nog steeds het meest toegepaste dwangmiddel, gevolgd door tie-rips, klittenband en handboeien.

In het eerste kwartaal van 2007 zijn er 335 begeleide vluchten -begeleid en onbegeleid- geannuleerd. Aan de annuleringen lagen voornamelijk juridische (30%) en administratieve (26%) oorzaken ten grondslag.

Bijlage 8: Toegepaste afkortingen

APW:	Arrestanten en Passantenwacht
BUV:	Bureau Uitzetting en Verwijdering
DJI:	Dienst Justitiële Inrichtingen
DT&V:	Dienst Terugkeer en Vertrek
DVO:	Dienst vervoer en Ondersteuning
IBT:	Integrale Beroepsvaardigheid Training
IND:	Immigratie en Naturalisatiedienst
KMar:	Koninklijke Marechaussee
OVA:	Opleiding Verwijder Ambtenaar

Bijlage 9: Geraadpleegde documenten

- A.M. Kalmthout, Extern toezicht en klachtrecht vanaf bewaring tot uitzetting, sheets t.b.v. betoog werkgroep Rechtsbijstand Vreemdelingen, 28 november 2006
- Ambtsinstructie voor de Politie, Koninklijke Marechaussee en Buitengewoon Opsporingsambtenaar, april 2004
- Annuleringen wegens verzet vreemdeling, 2003
- Annuleringen wegens verzet vreemdeling, 2006
- Annuleringen wegens weigering gezagvoerder, 2003
- Annuleringen wegens weigering gezagvoerder, 2006
- Antwoorden van de Minister van Vreemdelingenzaken en Integratie op de vragen van de leden Klaas de Vries, Vos, De Wit en Huizinga-Heringa over de uitzetting van een gezin naar Servië, kenmerk 5375969/05/DVB, 29 november 2005
- Commissie van Toezicht detentieplaatsen district Koninklijke Marechaussee Schiphol, verslag over de periode november 2000 tot december 2003
- Dienstniveau Overeenkomst Dienst Terugkeer & Vertrek/ KMar, 2007
- Geanonimiseerde klachten inzake uitzettingen, 2004-2006
- Gespreksverslagen functionarissen KMar d.d. 13 en 14 december 2006
- IATA guidelines 2003
- Informatie Opleiding Verwijder Ambtenaar, 2007
- Klachtencommissie Politietaken, Koninklijke Marechaussee/ krijgsmacht, Jaarverslag 2005
- Klachtenregeling politietaken Koninklijke Marechaussee/ krijgsmacht 2004
- Koninklijke Marechaussee, Jaarverslag 2004 klachten
- Koninklijke Marechaussee, Jaarverslag 2005 klachten
- M.A. Logeman, Kwaliteit tussen de vleugels, KMar, mei 2007 (scriptie)
- Operatiebevel Nigeria/ Angola, verslag van groepsuitzetting, d.d. 22 november 2006
- Operationeel Instructie KMar 'melding van het aanwenden van geweld'
- Rapport Nationale Onbudsman inzake klacht met betrekking tot visitatie, rapport 2006/320, 2006
- Rapport van de commissie feitenonderzoek uitzettingen naar de democratische republiek Congo, 2005
- Rapport van de Commissie Van den Haak, "Humane uitzetting: een paradox?", april 1993
- Sheets presentatie Dienst Terugkeer & Vertrek, 2007
- Soorten dwangmiddelen, 2007
- Stroomschema's uitzettingsproces KMar, 2007
- Werkinstructies Brigade Vreemdelingenzaken, Bureau Verwijdercentrum, 2006